

Apžvalgos

BIOGRAFIJŲ ŽODYNAS „LIETUVOS KNYGOS VEIKĖJAI“

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas,
Universiteto g. 3, LT-2734 Vilnius, Lietuva
El. paštas: domas.kaunas@kf.vu.lt, violeta.cerniauskaite@kf.vu.lt

ABRAMOVIČ Dina, * 1909 Vilniuje, † 2000 Niujorke (JAV); *bibliotekininkė*.

Baigė Vilniaus jidiš realinę g-ją, vėliau – Vilniaus u-tą. 1939–1941 Vilniuje žydų vaikų bibliotekininkė. 1941–1943 Vilniaus geto Hermano Kruko vadovaujamos b-kos bibliotekininkė. Naciams likvidavus Vilniaus getą, atsidūrė koncentracijos stovykloje. Po karo gyveno Niujorke, padėjo Žydų moksl. i-to (JIVO), įsteigto 1925 Vilniuje ir prieš karą perkeltą į Niujorką, direktoriui Maksui Vainraichui tvarkyti ir saugoti archyvinę medžiagą ir išlikusias knygas. Niujorko Kolumbijos u-te studijavo bibliografiją. Vėliau iki 1987 buvo JIVO b-kos direktorė, nuo 1987 dirbo mokslinį darbą. Apie savo patirtį ir Lietuvos žydų knygų likimą rašė knygoje *Guardians of a tragic heritage (Tragiško palikimo globėjai; New York, 1999)*.

L.: SHARLET, Jeff. Keeper of a civilization. Iš *The book peddler*. Spring, 1966, p. 21.

Larisa Lempertienė

AGRANOVSKIS Henrikas, Agranovskij Genrich, * 1937 04 16 Kėmėje (Rusija); *Lietuvos žydų knygos istorijos ir knygų leidybos tyrinėtojas*.

1959 baigė Vilniaus u-tą (chemijos spec.). 1991–1996 dirbo Vilniaus valstybiniame žydų muziejuje. Tyrinėjo žydų švietimo sąjūdžio Lietuvoje ir Lietuvos žydų knygos istoriją. Moksl. periodikoje paskelbė straipsnių ir knygų Lietuvos žydų istorijos, kultūros ir knygų leidybos tematika. 1993 Maskvoje išėjo jo knyga *Iz istorii jevreiskogo knigopečatanija v Litve (Iš žydų knygų leidimo Lietuvoje istorijos; papild. leid. Vilniuje, 1994)*.

Larisa Lempertienė

ARCHIPOVA, Batkovskaja Liudmila, * 1949 06 20 Kaišiadoryse, † 2001 08 04 Vilniuje, palaidota Kaišiadoryse; filologė, *bibliotekininkė*.

1975 baigė Vilniaus u-tą (filologo, anglų k. dėstytojo spec.). 1972–2001 Lietuvos MA b-kos Užsienio leidinių komplektavimo skyriaus bibliotekininkė, redaktorė, vyresn. redaktorė, vyriaus. bibliotekininkė. Lankėsi 49-ojoje (1997) ir 50-ojoje (1998) Frankfurto knygų mugėse, kur užmezgė b-kai naudingus ryšius su užsienio leidėjais (K.G. Saur Verlag, Springer Verlag). Dalyvavo b-kos rengiamose mokslinėse konferencijose „Bibliopolis“, „Bibliografinio darbo problemos mokslinėje bibliotekoje“ (1998), „Estų knygai 475-eri“

(2000). T. Vrublevskio 140-osioms gimimo metinėms skirtai konferencijai parengė pranešimą „Užsieninių periodinių leidinių komplektavimas Lietuvos MA bibliotekoje“ (1998). Lietuvos periodinėje spaudoje spausdino informacines žinutes apie MA bibliotekos veiklą.

Irena Surgėlienė

AREIMA Vaclovas, * 1935 09 03 Bališkiuose (Pakruojo r.); istorikas, mokytojas, literatas, *spaudos darbuotojas*.

1940 susižeidęs sprogmeniu neteko regėjimo. 1947–1959 mokėsi Kauno aklųjų m-kloje. 1959–1964 studijavo Vilniaus u-te (ist. spec.). 1968 pradėjo dirbti Lietuvos aklųjų dr-jos I-kloje redaktoriumi. Nuo 1971 žurn. *Mūsų žodis* vyresn. redaktorius, 1973–1984 vyr. redaktoriaus pavaduotojas. 1988–1991 Lietuvos aklųjų ir silpnaregių s-gos „Versmė“ I-klos redakcijos vedėjas. Rašo poezijos ir prozos kūrinius. Išleido kelias poezijos ir prozos knygas. Brailio raštu išėjo lyrikos kn. *Ką kalbėjo širdis* (1987), poezijos rinktinė *Kur baigiasi žinojimas* (1992), romanas *Paklydusi dvasia* (2000). 1984 gavo Lietuvos aklųjų dr-jos meno premiją.

L.: *Tiflogoginis kalendorius, 1995 metai*. Vilnius, 1994.

Žiedūnė Zaveckienė

ASTRAMSKAS Tomas, * 1853 05 28 Narto Naujienoje (Marijampolės r.), † 1921 03 11 Niujorke (JAV); publicistas, redaktorius, *laikraščių ir knygų leidėjas*.

Baigė Marijampolės g-jos 3 klases. 1885 caro administracijos persekiojamas pasitraukė į JAV. Dirbo anglių kasyklose, kt. darbus. Shenandoahe įsigijęs spaustuovę, 1892–1894 leido ir redagavo laikr. *Garsas*. 1900–1901 vienas iš *Tėvynės* žurn. redaktorių. 1903 nupirko spaustuovę Filadelfijoje. Nuo 1905 leido humoro žurn.: 1905 ir 1908 – *Pleperis*, 1910 Bostone – *Pipiras*. Bendradarbiavo JAV liet. ir Lietuvos period. leidiniuose. 1896 vienas iš knygų leidimo org-jos „Tėvynės mylėtojų dr-ja“ iniciatorių ir steigėjų. Įvairių JAV liet. dr-jų, tarp jų „Susivienijimo lietuvių Amerikoje“, narys. Išleido pasakojimų ir dainų rink. *Linksma ir liūdna knygelė dėl varguolių* (1894), beletrizuotų pasikalbėjimų kn. *Maineris ir leberis* (1898), kn. *Susivienijimo lietuvių Amerikoje istorijos* (1916). Slapyv.: Gloversio Maineris, Pažįstamas Trupinėlio ir kt.

L.: STRIMAITIS, A.B. A.a. Tamošius Astramskas. *Tėvynė*, 1921, kovo 25.

Bronius Ragutis

AQUAVIVA Claudius, Akvaviva Klaudijus, * 1543 09 04 Italijoje, † 1615 01 31 Romoje; kardinolas, jėzuitų ordino generolas, *Vilniaus ak-jos bei jos spaustuovės darbo organizatorius*.

Gimė hercogo Atri šeimoje Neapolyje. Nuo 1567 jėzuitas. Pradžioje Neapolio jėzuitų provincijolas, 1581–1615 Jėzuitų ordino generolas. Vedė misijas Azijoje ir Pietų Amerikoje. Rūpinosi mokslo organizavimu jėzuitų m-klose. Veikale *Ratio studiorum* (*Mokymo nuostatai*, 1599) nustatė jėzuitų m-klos tvarką. Tiesiogiai sprendė Vilniaus ak-jos spaustuovės darbo

organizavimo klausimus, kai 1585 Radvila Našlaitėlis ją visiškai perdavė ak-jai. Dėl spaus-tuvės reorganizavimo 1586–1596 su juo susirašinėjo rektoriai G. Alabijanas ir F. Barčas (Bartscius), profesoriai S. Grodzickis, A. Brokus, J. Brantas, M. Smigleckis, provincijolas P. Bokša. Tik 1603 oficialiai leido spausuvei veikti, baimindamasis nusikaltsti dr-jos regulai dėl knygų prekybos bei pašalinės veiklos kolegijoje. 1614 vėl abejojo dėl spaustuvės veiklos ak-joje atnaujinimo po 1610 Vilniaus gaisro, o tai stabdė jos atkūrimą. Vilniaus ak-jos sp. vadovavosi Δ 1598–1615 direktyvomis bei potvarkiais dėl išleidžiamų knygų cenzūravimo, jų turinio, išleistų knygų privalomojo egzemplioriaus siuntimo į Romą.

Š.: *Vilniaus akademijos spaustuvės šaltiniai*, XVI–XIX a. Parengė Irena Petrauskienė. Vilnius, 1992, p. 9, 34–41, 63–74, 238–244, 262–270.

Irena Petrauskienė

AVIŽONIS Juozas, * 1882 01 23 Pasvalyje, † 1972 02 17 Jurbarkė; pedagogas, bibliotekininkas.

1911 baigė Odesos u-tą (slavų-rusų-aisčių ist. spec.). Nuo XIX pab. dalyvavo liet. tautinio atgimimo judėjime. 1904–1905 dirbo *Vilniaus žinių* redakcijoje. 1911–1912 mokyto-javo Telšiuose, 1912–1921 dirbo Odesos, Donbaso sr. Piatigorsko m-klose. 1921–1922 buvo Lietuvos diplomatinėje tarnyboje Maskvoje. 1922–1935 Kauno, Pasvalio, Tauragės, Rokiš-kio, Kėdainių g-jų, kt. m-klų mokytojas, t. p. direktorius. 1935–1939 Centr. valstybinės b-kos vedėjas (direktorius). Vienas iš 1936 b-kų įstatymo rengėjų, kt. įstatymų lydimųjų aktų ir dokumentų, įvairių b-kų darbo projektų ir programų aut., b-kų reformos vykdytojų. Analizavo ir įvertino Juozo Purickio asm. b-ką. 1937 *British Universities Encyclopedia (Britų universitetų enciklopedijos)* 12 tome paskelbtas Δ straipsnis apie Centr. valstybinę b-ką, jos skyrius apskr. miestuose ir kt. Lietuvos b-kas. Nuo 1936 LBD narys, 1937 – kandidatas į LBD v-bos narius. Nuo 1939 dirbo ped. darbą Kauno, Linkuvos, Pasvalio, Merkinės g-jose ir vid. m-klose. Dėstė įvairius dalykus – ist., lotynų, liet., rusų, anglų k., psichologiją. Nuo 1959 apsigyveno Obeliuose, vėliau Jurbarkė. LNB Retų knygų ir rankr. skyriuje tarp dau-gelio Δ darbų yra ir vadovėlių, straipsnių, pastabų, t. p. b-kų teorijos ir praktikos temomis. Nuo 1905 bendradarbiavo periodikoje. Išvertė Ivano Turgenevo, Teodoro Dreizerio ir kt. rašytojų kūrinių. Išleido kn. *Naujos pedagoginės idėjos* (1923) ir kt.

L.: GAIGALAITĖ, Aldona. Mūsų mokytojai. *Istorija*: Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Vilnius, 1998; VILNONYTĖ, Valerija. *Lietuvos TSR valstybinė respublikinė biblio-teka*, 1919–1940. Vilnius, 1984.

Genovaitė Ragutienė

BALDAUSKAITĖ Julijona, * apie 1840; tarnaitė, skalbėja, knygnešė.

Gyveno Tauragėje. Žandarai 1872 10 16 kratė Δ butą ir dėžėje rado 1019 religinių leidinių bei 55 paveikslėlius. Buvo areštuota ir išgabenta į Raseinių kalėjimą. Iš čia po kelių mėnesių su 10 ryšulių knygų nuvežta į Vilnių ir perduota Vilniaus polit. bylų tardymo kom-jai. Per kvotas parodymus duoti atsisakė. Teigė, kad rastąsias knygas nu-metęs kažkoks sargybinių vejamas kontrabandininkas. Tardytojams nepavyko sužinoti, nei iš kur knygas gavusi, nei kam jos skirtos. Nepadėjo ir tardytojų pakviestas kunigas, turėjęs perkalbėti kaltinamąją. 1873 pr. grąžinta į Tauragę ir perduota griežtai policijos priežiūrai.

Š.: *Pirmosios knygnešės ir knygų platintojos*. Lietuvos MA b-kos Rankr. skyrius, f. 12, b. 3084, lap. 1.

L.: BIRŽIŠKA, Vaclovas. Vyskupo M. Valančiaus bylos. *Mūsų senovė*, 1921, kn. 1, p. 18; MERKYS, Vytautas. *Draudžiamosios lietuviškos spaudos kelias*. Vilnius, 1994.

Benjamins Kaluškevičius, Kazys Misius

BEHAKAS Judas, **Behak** Jehuda, * 1820 Vilniuje, † 1900 Chersone (Ukraina); žydų filologas, *asmeninės bibliotekos savininkas*.

Įgijo tradicinį religinį išsilavinimą. Nuo vaikystės domėjosi hebrajų ir aramėjų k., žydų egzegetika. Paskelbė moksl. straipsnių Samuelio Juozapo Fino žurn. *Pirchei cafon* (*Šiaurės gėlės*) ir *Hakarnel* (*Karnelio kalnas*). Egzegezės klausimais parašė monografijas *Ec Jehuda* (*Judo genties medis*), *Tosfot miluim* (*Papildymai*). 1848 atidarytoje rabinų m-kloje dėstė Talmudą. Jo asmeninė b-ką sudarė žydų egzegetinės, rabiniškosios ir filosofinės lit-ros kūriniai.

L.: *Еврейская энциклопедия*. Т. 4. Санкт-Петербург, [1909].

Larisa Lempertienė

BENJACOBAS Izaokas Aizikas, **Benjakob** Jicchak Aizik, * 1801 01 10 Ramygaloje, † 1863 07 03 Vilniuje; žydų filologas, *leidėjas, bibliografas, asmeninės bibliotekos savininkas*.

Gimė rabinų mokslininkų šeimoje. Gavo tradicinį religinį išsilavinimą. Vėliau, paveiktas žydų švietimo judėjimo idėjų, išmoko vokiečių k. Keletą metų gyveno Leipcige, kur padėjo bibliografui Juliiui Fürstui kurti veikalą *Bibliotheca judaica*. Hebrajų k. paskelbė gramatikos ir leksikografijos darbų. Tyrinėjo žydų lit-rą ir bibliografiją, parengė žydų klasikinių autorių kritinius leidimus iš rankraščių ir naują 17 t. Biblijos leidimą su vertimu į vokiečių k. (spausdintas taip pat žydų raidėmis). Pagrindinis veikalas – bibliografinis žydų raštijos leksikonas *Ocar ha-sefarim* (*Knygų lobis*), kurį išleido jo sūnus 1880 Vilniuje. Į jį įėjo 17 tūkst. straipsnių apie knygas ir rankraščius iki 1863. Po mirties keletas tūkst. jo asmeninės b-kos knygų perduota Vilniaus žydų bendruomenės M. Strašūno b-kai.

L.: *Еврейская энциклопедия*. Т. 4. Санкт-Петербург, [1909].

Larisa Lempertienė

BEZZENBERGER Adalbert, **Becenbergeris** Adalbertas, * 1851 04 14 Kasselyje (VFR), † 1922 10 31 Karaliaučiuje; vokiečių kalbininkas baltistas, *knygos tyrinėtojas, bibliofilas*.

1869–1874 studijavo bei tobulinosi Gettingeno ir Miuncheno u-tuose. 1880–1921 Karaliaučiaus u-to profesorius, kelis kartus išrinktas jo rektoriumi. Iš to meto vokiečių mokslininkų daugiausia nusipelnė lituanistikai. Moksliniais tikslais ne kartą lankėsi Lietuvoje. Tyrinėjo liet. k. ir kultūros istoriją. 1874–1885 parengė XVI–XVII a. liet. ir latvių raštų publikacijų. Paskelbė M. Mažvydo *Katechismusa prasty žadei*, K. Sirvydo *Punktay sakymu* ir kt. liet. raštijos paminklų tyrinėjimų. Monografija *Beitrag zur Geschichte der litauischen Sprache* (*Lietuvių kalbos istorijos apybraiža*, 1877) ištisą šimtmetį buvo pagrindinis senųjų liet. k. raštų apibendrinamojo pobūdžio veikalas. Δ buvo vienas Liet. lit-ros dr-jos Tilžėje steigėjų. 1907 išrinktas Liet. mokslo dr-jos garbės nariu. 1922 jam suteiktas

Lietuvos u-to garbės profesoriaus vardas. Lietuvos švietimo m-ja už simbolinę kainą įsigijo Δ asm. b-ką (4608 t.) ir perdavė Lietuvos u-to b-kai (įk. 1923). Ją sudarė 1653–1921 išleisti indoeuropistikos, baltų kalbotyros, kultūros ist. įvairiakalbiai veikalai. B-ka buvo ypač turtinga lituanistikos darbų. Joje sukaupta daugelis liet. k. žodynų, filologijos, tautosakos leidinių (A. Baranausko, K. Būgos, J. Basanavičiaus, S. Daukanto, A. ir J. Juškų bei kt. aut.). Δ įsigijo L. Rėzos, G.H.F. Nesselmanno, A. Schleicherio ir L. Pasargės parengtus K. Donelaičio *Metų* vertimus bei leidimus, L. Ivinskio kalendorius bei kt. vertingų spaudinių. B-koje buvo J. Bretkūno *Postilla* (1591), *Aušros* (1883–1886) komplektas. Δ asmeninis spaudinių rink. tapo Lietuvos u-to b-kos fondo branduoliu. 1923 P. Galaunė sukūrė specialų ekslibrisą su įrašu: iš / Profesoriaus / A. Bezzenbergerio / Bibliotekos. Po 1950, uždarius Kauno u-tą, šis rink. išsisklaidė po didžiąsias Vilniaus ir Kauno b-kas.

L.: GARGASAITĖ, Dalia. *Das Schicksal der Bibliothek des Professors Adalbert Bezzenberger*. Lampertheim, 1997; LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Asmeniniai knygų rinkiniai Kauno universiteto bibliotekoje 1923–1950 metais. *Knygotyra*, 1992, t. 18.

Nijolė Lietuvninkaitė

BIMBA Antanas, * 1894 02 03 Valaikiškyje (Rokiškio r.), † 1982 09 30 Niujorke, palaidotas Panemunėlyje (Rokiškio r.); mokslininkas, redaktorius, *spaudos darbuotojas*.

1913 išvyko į JAV. 1915–1919 Valparaiso u-te studijavo ist. ir sociologiją, klausė liet. k. ir lit-ros kursą. Tvarkė to u-to liet. b-ką. Dirbo fabrikuose. Nuo 1915 pradėjo žurnalisto veiklą JAV socialistinėje, paskui komunistinėje liet. spaudoje, leido ir redagavo tos šalies liet. ir kt. k. laikraščius. 1919–1920 profsąjungų laikr. *Darbas*, 1920–1923 nelegalių laikr. *Kova* ir *Komunistas*, 1922–1923 *Miners' Voice* redaktorius. 1923–1982 dirbo *Laisvės* laikr. (1967–1982 jo vyr. redaktorius). 1936–1980 redagavo žurn. *Šviesa*. Įvairių JAV visuom., kultūros, savišalpos org-jų narys. Nuo 1915 priklausė Amerikos liet. darbininkų lit-ros dr-jai, 1941–1952 jos pirm. Knygose ir publicistikoje nagrinėjo ir svarstė įvairius liet. kultūros klausimus, tarp jų – ist. ir tradicijos vaidmenį kultūroje, liet. knygos ir žurnalistikos reikšmę lietuvybei Amerikoje, JAV liet. ist. rengimo ir kt. Dalyvavo redaguojant ir leidžiant Amerikos liet. darbininkų lit-ros dr-jos knygas. Konsultavo JAV liet., t. p. Lietuvos leidėjus dėl JAV liet. lit-ros ir kt. knygų atrankos kriterijų ir leidimo. Išleido moksl. veikalų (*Istorija klasių kovos Amerikoje*, 1925, anglų k. 1927, 1934, 1936, rusų k. 1930, papild. ir redaguotas leid. antr. *JAV darbininkų judėjimo istorija*, 1963, *Molly Maguires* anglų k. 1932, 2-as leid. 1970, rusų k. 1950, liet. k. 1962 ir kt.), visuom. politinės publicistikos knygų (*Kelias į naują gyvenimą*, 1937, *Po Amerikos dangum*, 1963, t. p. apie viešąsias Lietuvoje ir kt.). 1962 jam suteiktas Vilniaus u-to ist. mokslų daktaro garbės vardas. Nusipelnęs žurnalistas (1974), nusipelnęs kultūros veikėjas (1979). Slapyv.: Leonas Venta, Draugas, dažniausiai – A.B. Salietis.

L.: RAGUOTIS, Bronius. *Antanas Bimba*. Vilnius, 1974.

Bronius Ragutis

BLOCHAS Elijas Mejeris, **Bloch** Elijahu Meir, * 1894, † 1955 Klivlende (JAV); rabinas, *asmeninės bibliotekos savininkas*.

Paskutinio Didžiosios Telšių ješivos vadovo Juozapo Leibo Blocho sūnus, Telšių žydų religinės m-klos vadovas. Naciams okupavus Lietuvą ir sunaikinus daugumą Telšių ješivos

studentų ir mokytojų, Δ išsigelbėjo ir Klivlende atidarė ješivą. Daugelis jo asm. b-kos knygų liko Lietuvoje.

L.: KASNETT, Yitzchak. *The World That Was: Lithuania*. Cleveland, 1997, p. 22–27.

Larisa Lempertienė

BOLESTA Paulius, * apie 1553 Palenkėje (?), † 1591 10 10 netoli Krokuvos; lietuvis jėzuitas, *spauštuvininkas*.

1571 Vilniuje įstojo į jėzuitų d-ją, novicijas. Buvo kilnojamas po Lenkijos provincijos jėzuitų kolegijas: Branievą, Pultuską, Polocką, Vilnių, kur dirbo namų ekonomu, sodininku, kirpėju, virėju. Vilniuje mokėsi gramatikos. Mokėjo liet., lenkų, lotynų, vokiečių k. 1584–1585 (?) Vilniaus ak-jos spauštuvės spauštuvininko padėjėjas. Manoma, kad prisidėjo prie knygų liet. k. rengimo.

L.: RABIKAUSKAS, Paulius. *Vilniaus akademija ir Lietuvos jėzuitai*. Sudarė Liudas Jovaiša. [Vilnius], 2002, p. 112–114, 118, 122.

Irena Petrauskienė

BUGAILIŠKIENĖ Ona, * 1888 01 18 Suvartuvoje (Kelmės r.), † 1970 01 28 Vilniuje; pedagogė, *bibliotekininkė*.

1909–1914 studijavo ped. ir gamtos mokslus Peterburge Frėbelio (Frebelio) aukšt. moterų kursuose (baigiamųjų egzaminų nelaikė). 1915 dirbo vaikų aukštelių vedėja Vilniuje, 1915–1918 tarnavo Peterburgo ir Voronežo įstaigose. 1918–1921 mokytojavo Šiauliu „Jėgos“ dr-jos g-joje, Šiaulių „Pedagogų ir specialistų“ būrelio įsteigtuose įvairuose kursuose. 1921–1933 Centr. valstybinio knygyno (b-kos) Šiaulių skyriaus vedėja. Jos 1927–1933 parengtos ir žurn. *Bibliografijos žinios* spausdintos b-kos darbo ataskaitos laikytos pavyzdinėmis. 1932 ataskaita išleista atspaudu. Ataskaitos rodo šios b-kos fondų, skaitytojų, skaitymo kitimus ir raidą. 1933 Švietimo m-jos atleista iš Šiaulių b-kos vedėjos pareigų. 1933–1939 nemokamai dirbo „Lietuvos vaiko“ dr-jos Šiaulių vaikų skaitykloje. 1945–1951 Lietuvos MA Liet. k. ir lit-ros i-to muziejaus konservatorė, dirbusi su senomis knygomis ir kt. dokumentais.

Š.: PUTVINSKIENĖ (Gruzdytė), Emilija. *Atsiminimai*. Šiauliai, 1995; PETRAITYTĖ, Nijolė. Ona Gruzdytė-Bugailiškienė. *Tarp knygų*, 1998, nr. 11, p. 28–30.

Genovaitė Raguotienė

BUROKAS Romualdas, * 1893 05 01 Juodagalviuose (Ignalinos r.), † 1959 Kaune; karininkas, *bibliotekininkystės vadovėlio autorius*.

1915 baigė Kijevo karo m-klą, 1924 – Aukšt. karininkų kursus Kaune, 1935 – VDU teisės mokslus. 1918 studijavo mediciną Voronežo u-te. Dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare. 1922–1928 tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Buvo Karo mokslo v-bos Kareivių švietimo dalies vedėjas, Spaudos ir švietimo skyriaus viršininkas ir kt. 1927 laikinai ėjo Kariuomenės bibliotekininko pareigas. 1926–1928 (su pertrauka) redagavo *Kario* žurn. 1927 parengė ir išleido kn. *Vadovėlis kariuomenės bibliotekoms tvarkyti*. Vaclovas Biržiška

jį įvertino kaip gražiausią vadovėlį kiekvienai nedidelei b-kai, pavadino bibliotekininkų elementoriumi. Išleistas į atsargą pulkininko leitenanto laipsniu nuo 1928 dirbo įvairiose teismo ir teisės įstaigose. Rengė disertaciją apie mirties bausmę. Nuo 1944 dėstė teisės pagrindus Kauno finansų technikumė, 1945–1948 – Kauno prekybos m-kloje, kur buvo ir mokslo dalies vedėjas. Turėjo turtingą asm. b-ką. Nuo 1914 pradėjo lit-ros veiklą liet. periodikoje, paskui buvo rusų laikraščio karo korespondentas. *Kario, Kardo, Židinio* žurn. paskelbė keliasdešimt str., recenzijų, anotacijų apie rašytojus ir įvairios tematikos knygas. Rašė ir bibliotek. klausimais. Teisės žurnaluose spausdino str. teisės temomis. Lietuvos MA b-kos Rankraščių skyriuje yra įvairių Δ išrašų iš grožinės ir teisės lit-ros.

Š.: JUODAGALVIS, J. *Mielagėnai*. Vilnius, 1998.

L.: Ats. plk. Romualdo Buroko sukaktis. *Lietuvos aidas*, 1939, liep. 15; BUTKUS, S. Pradėjo rašinėti karo išvakarėse. *Karys*, 1939, nr. 29, p. 857. Parašas: St. Širvys.

Genovaitė Raguotienė

CHAVKINA Liubovė, * 1871 04 24 Charkove (Rusija), † 1949 06 02 Maskvoje (Rusija); rašytoja, *bibliotekininkė pedagogė ir mokslininkė*.

1890–1912 dirbo Charkovo visuom. b-koje. Tėn 1903 įsteigė pirmąją Rusijoje bibliotek. mokslo-metodikos skyrių, 1904 parengė bibliotek. mokymo projektą. 1913 prie A. Šaniavskio liaudies u-to Maskvoje organizavo pirmuosius Rusijoje bibliotekininkų kursus, iki 1917 jų vadovė ir lektorė. 1920–1928 vadovavo bibliotekininkų rengimo įstaigoms, nuo 1924 – Maskvos bibliotek. i-to direktorė. Išleido veikalus *Библиотеки, их организация и техника* (*Bibliotekos, jų organizacija ir technika*; 1904, II leid. 1911); *Руководство для небольших и средних библиотек* (*Nedidelių ir vidutinių bibliotekų vadovas*; 1911, VI leid. 1930); *Трёхзначные авторские таблицы по методу Кеттера* (*Triženklės autorinės lentelės pagal Ketterio metodą*; 1932), knygų apie Amerikos, Vakarų Europos, Skandinavijos b-kas. Kūrė ir vertė grožinę lit-rą. Δ veikla ir darbai turėjo reikšmės liet. bibliotek. plėtotei. Jos paskaitų A. Šaniavskio liaudies u-to bibliotek. kursuose klausė Vaclovas Biržiška. Liet. autoriai ir bibliotek. specialistai Juozas Avižonis, V. Biržiška, Romualdas Burokas, Vincas Ruzgas, Aleksandras Ružancovas ir kt. rėmėsi Δ raštais, komentavo juos liet. bibliotekininkams.

Genovaitė Raguotienė

ČEPAUSKAS, Alfonsas, * 1929 03 18 Gedgaudiškyje (Tauragės r.), dailininkas, *ekslibrisų kūrėjas, knygų iliustruotojas*.

1957–1962 Kauno Stepo Žuko taikomosios dailės technikumė mokėsi poligrafijos. 1962–1973 dirbo žurn. *Mokslas ir technika*, 1973–1989 žurn. *Mūsų sodai* meniniu redaktoriumi, 1978–1998 žurn. *Statyba ir architektūra* dailininku. Nuo 1978 Lietuvos dailininkų s-gos narys. 1983–1987 Vilniaus ekslibristų klubo, veikusio prie Martyno Mažvydo knygos bičiulių dr-jos, pirm., 1987–2001 Lietuvos ekslibristų klubo pirm. Pagrindinės kūrybos sritys – leidinių apipavidalinimas, iliustracija, ekslibrisas. Dirba oforto, akvatintos, gratažo technikomis. Paskelbė straipsnių apie ekslibrisą Lietuvos ir užsienio leidiniuose. Ekslibrisus pardėjo kurti 1961, yra sukūręs per 500. Ekslibrisuose simboliškai, plastinėmis metaforomis apibūdina

žmogų, kuriam jis skirtas, perteikia jo santykių su knyga ar biblioteka. Kadangi daugiausia dėmesio skiria asmenybei, vyraujantis jo ekslibrisų motyvas – žmogaus figūra. Nuo 1969 dalyvauja dailės parodose. Surengė apie 40 individualių kūrybos parodų Vilniuje, Lipne, Radome, Lodžėje (Lenkija), Rygoje, Minske, Taline, Gorkyje (Rusija), Saint-Etienne (Prancūzija) ir kt. Pelnė kelias dešimtis apdovanojimų tarpt. ekslibriso ir mažosios grafikos konkursuose, tarp jų tarpt. ekslibrisų konkurso *Medis visais požūriais* Nancy (Prancūzija) III premiją (1983), tarpt. ekslibrisų konkurso *Kalnai ir sportas* Bormio (Italija) paskatinamąją premiją (1985), tarpt. ekslibrisų konkurso *Lago Maggiore* Luine (Italija) pažymėjimą (1986), tarpt. ekslibrisų parodos *Europa* Niurnberge (Vokietija, 1991) premiją, tarpt. ekslibrisų konkurso, skirto H. Lapacziniskio b-kai Liubline (Lenkija), II premiją (1996), tarpt. ekslibrisų konkurso *Kazachstano kultūra ir dvisingumas* (Kazachstanas) I premiją (2001).

L.: KISARAUSKAS, Vincas. Alfonso Čepausko knygos ženklai. *Naujos knygos*, 1970, nr. 4, p. 27; KISARAUSKAS, Vincas. *Lietuvių ekslibrisas*. Vilnius, 1991, p. 47–49, 233, 244; *Alfonsas Čepauskas*: 101 ekslibrisas, katalogas. Sudarytojas A. Čepauskas. Vilnius, 1999. Iš. str. D. Zovienės.

Ieva Pleikienė

ČERNIAUSKIENĖ, Žemaitytė Česlova, * 1946 08 10 Mielagėnuose (Ignalinos r.), † 1982 08 09 Vilniuje; filologė, bibliotekininkė.

1969 baigė Vilniaus u-tą (filologo, vokiečių k. dėstytojo spec.). 1969–1971 Valkininkų vid. m-klos mokytoja, 1971–1972 Vilniaus prekybos m-klos dėstytoja, 1972–1982 Lietuvos MA b-kos Fondų saugojimo ir aptarnavimo skyriaus bibliografė, vyresn. bibliografė, b-kos moksl. sekretorė (nuo 1974), Užsienio leidinių komplektavimo skyriaus vedėja (nuo 1978). Organizavo liet. moksl. knygos parodą Krokuvoje (1978), Lenkijos Liaudies Respublikos moksl. knygos parodas (1979, 1981), Rumunijos Socialistinės Respublikos moksl. knygos parodą (1981), Vengrijos Liaudies Respublikos moksl. knygos parodą (1982) Lietuvos MA b-koje, Pabaltijo respublikų MA b-kų konferenciją „Bibliopolis-9“, su kitais parengė Užsienio leidinių komplektavimo skyriaus nuostatų bei darbo procesų instrukcijas. Knygos bičiulį dr-jos narė.

Irena Surgėlienė

DAINAUSKAS Jonas, *1904 01 21 Kaune, † 2000 05 27 Čikagoje; teisininkas, istorikas, publicistas, bibliotekininkas, bibliografas.

1933 baigė VDU Tėsių f-tą. 1927–1940 dirbo Vidaus reikalų m-joje. 1941–1944 advokatas ir suaugusiųjų g-jos mokytojas. 1945–1957 gyveno Lenkijoje. 1957–1961 Paryžiaus u-te studijavo teisės istoriją ir bibliotekininkystę. 1958–1961 akredituotas žurnalistas Prancūzijoje. Nuo 1961 gyveno Čikagoje. 1968–1983 dirbo Tarp. santykių b-koje, dėstė Lituanistikos pedagoginiame i-te. Nuo 7 deš. Lituanistikos i-to Bibliogr. sekcijos pirm., vėliau – skyriaus vedėjas. Paskelbė ist. darbų, straipsnių, vertimų. Parengė lituanikos sąrašą *Lietuvos istoriografija* (11 sąs., 1971–1984), redagavo bibliogr. leidinius *Lietuvos išeivijos spaudos bibliografija*, apėmiančius 1970–1974 (1977) ir 1975–1979 (1984) metus. Fotografuotiniam žurn. *Aušra* (1883–1886) leidimui parašė pratarinę ir straipsnį „*Aušra*“. *Josios gadynė ir įtaka* (1983). Sudarė slapyvardžių ir slapyraidžių sąrašą (*Lietuvių tautos praeitis*, 1983, t. 6–7). Parengė Lietuvos

pogrindinio leidinio *Aušra* leidimą (7 t., 1977–1986). Sukaupė 18 tūkst. egz. lituanistinę b-ką (saugoma Lituanistikos tyrimo ir studijų centre Čikagoje). Slapyv.: J. Dain.

Osvaldas Janonis

DARGUŽAS Vaclovas, **Hofer** Andreas, * 1920 01 06 Voveriškiuose (Šiaulių r.); veterinarijos gydytojas, Šveicarijos liet. visuomenės veikėjas, *kolekcininkas, kartografijos rinkėjas ir dovanotojas*.

1942–1944 studijavo Kauno veterinarijos ak-joje. 1944 pasitraukė į Vakarus. Nuo 1945 gyvena Šveicarijoje. 1948 baigė Berno u-tą (veterinarijos spec.). 1948–1949 dirbo Berno u-te. Veterinarijos daktaras (1949). Parašė per 40 moksl. straipsnių. Vienas iš Šveicarijos liet. bendruomenės s-gos Berno skyriaus įkūrėjų (1948–1949), pirmininkas (1991–2002). Dalyvauja Pasaulio liet. bendruomenės veikloje. Rūpinasi išeivijos liet. kultūrinio paveldo išaiškinimu ir perdavimu Lietuvai. Domisi ir renka kartografiją, antikvarinius Berno kantono 1650–1850 baldus. Sukaupė XVII–XX a. Lietuvos ir XVI–XVIII a. Lenkijos, Prūsijos, Rusijos, Vokietijos ir kt. kraštų žemėlapių rinkinį, kurio pagrindas – išgelbėta diplomato Jurgio Šaulio žemėlapių kolekcija, įsigyta po jo mirties. 1983 žemėlapius padovanojo Vilniaus u-to b-kai. Vilniaus u-to garbės daktaras (1991), Lietuvos geografų dr-jos garbės narys (1992). Apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu (1998).

Nijolė Šulgienė

DAUGIRDAITĖ-SRUOGIENĖ Vanda, * 1899 08 16 Piatigorske (Kaukaze), † 1997 02 10 Čikagoje (JAV), 1998 palaidota Vilniuje; istorikė, pedagogė, *vaikų b-kų ir skaitymo propaguotoja*.

1916–1918 studijavo Maskvos komercijos i-te, 1921–1924 Berlyno u-te (ist. spec.). 1929 baigė Lietuvos u-tą (ist. spec.). 1918–1919 mokytojavo Šiauliuose, 1919–1921 dirbo Kaune Spaudos biure, *Lietuvos* laikr. redakcijoje. Nuo 1928 Kauno III g-jos mokytoja, direktoriaus pavaduotoja. 1944 pasitraukė į Vakarus, nuo 1949 gyvena Čikagoje. Ten Ped. lituanistikos centre ir kt. m-klose dėstė istoriją ir kalbas. Išleido kn. *Lietuvos istorija* (1935, 1990), *Lietuvos istorijos vaizdai ir raštai* (1939), „*Aušros*“ *gadinės dukra Eglė Liudvika Malinauskaitė-Šliūpienė* (1985) ir kt. Nuo 1929 auklėjimo ir vaikų periodikos leidinių (žurn. *Motina ir vaikas*, *Vyturys*) redakcijų narė ir bendradarbė. 1937 *Vyturio* žurnale skelbė Lietuvos istorijos pasakojimų ciklą. Juo pasinaudota dviese su Baliu Sruoga kuriant Valio Daugos slapyv. pasirašytą apysaką *Kas bus, kas nebus, bet žemaitis nepražus* (1937). Ped. ir vaikų žurnaluose rašė apie vaikų b-kas, jų steigimą, moksleivių skaitymą, jo metodiką, lektūros sudėtį. 1935–1936 su kt. (Daumantu Čibu, Vincu Ruzgu) įėjo į kom-ją sist. anotuotam vaikų lit-ros k-gui parengti. Išvertė vokiečių aut. Paulio Ladewigo kn. apie b-kas *Mažas knygynas, jo rengimas ir tvarkymas* (1924).

Genovaitė Raguoitienė

DIDELYTĖ, Abaravičienė, Gražina, * 1938 10 02 Kaune; dailininkė, *knygų iliustruotoja, ekslibrisų kūrėja*.

1961–1967 studijavo Lietuvos valstybiniame dailės i-te grafiką. Nuo 1974 Lietuvos dailininkų s-gos narė. Dirba lakštinės, taikomosios, knygų grafikos, ekslibriso srityse. Daugiau-

sia iliustruoja lietuvių poetų (Justino Marcinkevičiaus, Jono Strielkūno, Vinco Mykoliaičio-Putino ir kt.) knygas. Iliustracijose vaizdais pratęsia poezijos temą, apibūdina poeto individualybę. Kuria iliustracijų ciklus, skirtus vienam eilėraščiui: Justino Marcinkevičiaus *O, tėviške...* (1976), Marcelijaus Martinaičio *Pamokymams važiuojant rogėmis pro Varnius* (1977). Sukūrė iliustracijas suomių epui *Kalevala* (1992), penkias originalias knygas: *Simono Daukanto taku* (1975), Roberto Keturakio *Poezija* (1976), Aldonos Puišytės *Poezija* (1976), Kazio Sajos *Sizifo akmuo* (1976), *Mano Naujieji metai* (1978–1988). Ekslibrisus kuria nuo 1968, jų yra sukūrusi apie 700 oforto technika. Dažnas motyvas – gamta, susipinanti su žmogaus dvasinėmis savybėmis, jo kūryba. Δ ekslibrisams būdingas kalbėjimas apie žmogų metaforomis. Jie pasižymi sudėtingomis faktūromis, linijų susipynimais, smulkučių detalių ir stambesnių, apibendrintų elementų derinimu, į bendrą linijinio piešinio ritmą įtraukiami šriftai. Nuo 1968 dalyvauja parodose. Surengė daugiau nei 20 individualių kūrybos parodų: 1977, 1989, 1992, 1993 Vilniuje, 1970, 0971, 1977, 1978, 1979 Kaune, 1977 Brno, 1983 Sobotkoje (Čekoslovakija), 1977 Lodžėje (Lenkijoje), 1984–1985 Rygoje, 1993 Helsinkyje. Dalyvavo grafikos parodose įvairiose pasaulio šalyse. Už ekslibrisus pelnė respublikinių ir tarpt. apdovanojimų: II vietą XIII tarpt. ekslibriso kongreso konkurse Budapešte (1970); 1973, 1975, 1977, 1981, 1990 tarpt. šiuolaikinio ekslibriso bienalių Malborme (Lenkija) garbės medalius; XV tarpt. ekslibriso kongreso Blede (Jugoslavija) I premiją (1974); 1977, 1981, 1992 Vilniaus ekslibrisų bienalių laureatė; XVII tarpt. ekslibrisų kongreso Lugane (Šveicarija) I premiją (1978); tarpt. ekslibrisų parodos *Inter-exlibris* 78 Frederikshavne (Danija) laureatė (1978); tarpt. ekslibrisų konkurso *Kalnai ir sportas* Bormio (Italija) II premiją (1985); I vietą Pakruojo miesto 400 metų jubiliejaus proga surengtame respublikiniame ekslibrisų konkurse (1985); II premiją respublikiniame ekslibrisų konkurse *Lietuvos rašytojai* (1988); I premiją parodoje *Žalgiriui – 580* (1990).

L.: KISARAUSKAS, Vincas. Gražinos Didelytės knygų ženklai. *Naujos knygos*, 1975, nr. 5, p. 27; *Gražina Didelytė*. Vilnius, 1984. Iš. str. Vytenio Rimkaus; KISARAUSKAS, Vincas. *Lietuvių ekslibrisas*. Vilnius, 1991, p. 55–58, 233, 244; PELLAI, Enzo. Formali laisvė ir užšifruotas turinys: Gražina Didelytė. *Kultūros barai*, 1992, nr. 4, p. 19–23.

Ieva Pleikienė

DVORŽECAS Abraomas Izaokas, **Dvoržec** Avraham Jichak, † 1871?; *raidžių rinkėjas, spaustuvės savininkas, žydų knygų leidėjas*.

Pradėjęs dirbti Menachemo Mano Romo spaustuvėje raidžių rinkėju, 1829 tapo spaustuvės savininku. Žydų knygas leido iki caro valdžios žydų spaustuvių veiklą ribojančio 1845 įstatymo ir vėliau – 1872. Nuo 1869 spaustuvei vadovavo kartu su sūnumi Micheliu, kuriam įmonė visiškai atiteko 1871. 1907 vėl gavo leidimą spausdinti žydų knygas. Nuo 1907, Micheliui mirus, įmonė keitė savininkus. Ji dirbo iki 1941.

L.: MERKYS, Vytautas. Lietuvos poligrafijos įmonės 1795–1915 m. Iš *Spauda ir spaustuvės*. Vilnius, 1972.

Larisa Lempertienė

EIGMINAS Kazimieras, * 1929 01 22 Parokiškėje (dabar Rokiškio m. dalis), † 1996 04 22 Vilniuje (palaidotas Panevėžyje); kalbininkas, *lietuvių raštijos tyrinėtojas*.

1948–1953 Vilniaus u-te studijavo klasikinę filologiją. 1953–1956 šio u-to aspirantas. Nuo 1956 iki mirties dirbo Liet. k. ir lit-ros i-te, vėliau – Liet. k. i-te. 1992 apgynė daktaro

disertaciją. Pagrindinė moksl. tyrinėjimų sritis – lotyniškai parašytų liet. k. gramatikų ist. Iš lot. k. išvertė Danieliaus Kleino 1653 gramatiką *Grammatica Litvanica* (*Lietuvių gramatika*; vertimas išspausdintas kn. *Pirmoji lietuvių kalbos gramatika, 1653 metai*, 1957), anoniminę 1737 gramatiką *Universitas lingvarum Litvaniae* (*Lietuvos kalbų visuma*; vertimas su įžanga ir komentarais išspausdintas kn. *Universitas lingvarum Litvaniae*, 1981), Kristupo Sapūno ir Teofilio Šulco 1673 *Compendium grammaticae Litvanicae* (*Trumpa lietuvių kalbos gramatika*; vertimas su leidinio faksimile ir komentarais išspausdintas kn. *Sapūno ir Šulco gramatika „Compendium grammaticae Lithvanicae“*, 1997). Kartu su V. Jurgučiu išvertė 1735 Pilypo Ruigio rankr. *Meletema sistens lingvam Lituanicam* (*Lietuvių kalbos meletema*; išspausdinta kn. *Lietuvių kalbos kilmės, būdo ir savybių tyrinėjimas*, 1986). Period. spaudoje paskelbė straipsnių iš liet. k. gramatikų istorijos, apie lot. k. vartojimą Lietuvoje ir pan.

L.: STUNDŽIA, Bonifacas. Žodis apie a.a. Kazimierą Eigminą. Iš *Sapūno ir Šulco gramatika „Compendium grammaticae Lithvanicae“*. Vilnius, 1997; *Homo sum*: žodžiai Kazimierui Eigminui. Vilnius, 1998.

Daiva Narbutienė

FEIGENZONAS Samuelis Šeraga, **Feigenzon** Šemuel Šeraga, * 1838 02 25 Ukmergėje, † 1932 02 03; literatas; *leidyklos ir spaustuvės vadovas, leidėjas*.

Pradėjo dirbti redaktoriumi Romų spaustuvėje 1867. Redagavo Babilonijos (1880–1886) ir Jeruzalės *Talmudų* leidimus ir parašė komentarus. Jie iki mūsų dienų laikomi pavyzdiniais. 1872–1879 ir 1903–1932 vadovavo Romų spaustuvei ir I-klai. Literatūrinis pseudonimas – Šafan ha-sofer.

L.: FEIGENZON, Shemuel Sh. Letoldot defus rom [Iš Romų spaustuvės istorijos] Iš *Yahadut lita* [*Lietuvos žydai*]. T. 1. Tel-Aviv, 1959.

Larisa Lempertienė

FEIGELMANAS Nojus, * 1918 02 08 Panevėžyje, † 2002 09 07 Aškelone; *knygotyrininkas, bibliotekininkas, bibliografas*.

1959 baigė Vilniaus u-tą (bibliotek. ir bibliogr. spec.). Kurį laiką mokytojavo Udmurtijoje Debiosų liet. m-kloje. 1945 grįžęs į Lietuvą, iki 1950 dėstė VU Karinio rengimo katedroje. 1950–1990 dirbo šio u-to b-koje (bibliografas, 1962–1967 Senų ir retų knygų ir rankraščių skyriaus vedėjas, 1967–1990 Senų ir retų spaudinių skyriaus vedėjas), rengė senųjų knygų ekspozicijas ir parodas, registravo inkunabulus ir paleotipus. Nuo 1952 dėstė Vilniaus bibliotekiniame technikume, 1961–1974 skaitė informatikos pagrindų kursą VU I kurso filologams. Dalyvavo ieškant ir susigražinant iš TSRS b-kų senojo VU knygas. Nuo 1990 gyveno Izraelyje, Aškelone. Dalyvavo išeivių iš Lietuvos d-jos veikloje. *Mokslinės bibliotekos metraštyje, Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimuose, Knygotyroje* ir kt. paskelbė straipsnių kultūros ir knygos istorijos klausimais. Parašė studiją *Žydų periodiniai leidiniai Nepriklausomoje Lietuvoje 1918–1940 metais* (paskelbta Žydų moksl. i-to mokslo darbuose, 1994). Parengė bibliogr. monografijas *Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete* (d. 1, 1959), *Lietuvos inkunabulai* (1975). Dalyvavo moksl. konferencijose.

L.: BUTKEVIČIENĖ, Birutė. „Ir kasdien prisimenu Vilnių...“ *Tarp knygų*, 1998, balandis, p. 32–33.

Osvaldas Janonis

FINAS Samuelis Juozapas, **Fin** Šemuel Josef, * 1818 Gardine, †1890 Vilniuje; žydų mokslininkas, švietėjas, leidėjas, spaustuvės savininkas, asmeninės bibliotekos savininkas.

Mokėsi Vilniaus žydų religinėse m-klose ir ješivose. Vėliau savarankiškai išmoko keletą Europos kalbų, aktyviai dalyvavo Vilniaus žydų švietėjų veikloje. 1841 įsteigė pirmą Lietuvoje žydų period. leidinį – žurn. *Pirchei cafon* (*Šiaurės gėlės*, dėl cenzūros sąlygų 1843 išėjo tik vienas numeris). 1860–1881 leido pirmą carinėje Rusijoje žydų savaitinį laikr. *Hakarmel* (*Karmelio kalnas*, paskutinius keletą metų ėjo kaip mėnesinis). Vilniaus rabinų m-kloje dėstė Bibliją ir hebrajų k., nuo 1856 tapo apskrities žydų švietimo inspektoriumi. Išleido knygų, skirtų žydų istorijai, tarp jų Vilniaus (*Kirija neemana – Ištikimas miestas*, 1860), žydų lit-ros ir religijos istorijai, hebrajų k. žodyną ir kt. Nuo 1861 su Abraomu Rozenkrancu, o nuo 1874 ir su Menachemu Šriftzeceriumi valdė spaustuvę. Po jo ir jo sūnaus V. Fino mirties asmeninė b-ka (keletą šimtų tomų vertingų žydų religinės ir pasaulietinės lit-ros kūrinių) perduota Vilniaus žydų bendruomenės M. Strašūno b-kai.

L.: COHEN, Israel. *Vilna*. Philadelphia, 1992, p. 137–138, 314–315.

Larisa Lempertienė

GABRIELOVIČIUS Salomonas, † XIX a. Lietuvoje; pirklys, knygų prekybininkas.

1860 įsteigė pirmąjį Kauno knygyną. Turėjo univers. įvairiakalbės užsienio lit-ros asortimentą. Prekiavo ir liet. knygomis. Kauno gub. statistikos k-to leidinių komisionierius. 1862 knygyną su visa įranga pardavė knyginkui W. Müleriui.

Nijolė Lietuvninkaitė

GARGASAITĖ Dalia, * 1938 08 26 Kaune, † 1998 03 15 Kaune, palaidota Vilniuje; *knygos istorikė, bibliografė*.

1958 baigė Vilniaus pedagoginį i-tą (liet. k. ir lit-ros spec.). 1958–1963 dirbo MA Liet. k. ir lit-ros i-to Kalbos istorijos ir dialektologijos sektoriuje, mokėsi aspirantūroje. 1964–1998 dirbo Knygų rūmuose, LNB Bibliogr. ir knygotyros centre (Ikitarybinio laikotarpio spaudos bibliogr. skyriaus jaunesn. bibliografe, nuo 1969 vyresn. bibliografe, nuo 1975 vyresn. redaktore, 1982–1994 Liet. knygų retrosp. bibliogr. skyriaus vedėja). Paskelbė moksl. straipsnių apie dviskaitą, knygų leidybą, JAV liet. spaudą, liet. spaudos retrosp. bibliogr., S. Slavočinskio giesmyną, Chr. G. Mielckės poemą „Pilkainis“, A. Bezenbergerio b-ką (*Das Schicksal der Bibliothek der Professors Adalbert Bezenberger, Adalberto Bezenbergeri bibliotekos likimas*, 1996, atspaudas 1997), M. Šalčių, knygos veikėjus, slapyvardžius, recenzijų. Parašė apžvalginį str. *JAV lietuvių knyga, 1874–1904* leidinio *Lietuvos TSR bibliografija* A serijos II t. I knygoje (1985). Su kitais parengė bibliogr. leidinius *Lietuvos TSR bibliografija*, A serija, 2 t. (1969–1985), I t. papildymus (1990), personalines bibliogr. r-kles apie Č. Kudabą (1984), R. Šalūgą (1990). Viena iš biobibliogr. žodyno *Lietuvių rašytojai I t.* (1979) autorių. Parengė poezijos antologijas *Aušta rytas, aušta naujas...* (1977) ir *Giesmė muzikėlio* (1982). Iš rusų ir lenkų k. išvertė grožinės lit-ros kūrinių. Leid. *Lietuvos bibliografija* redaktorių kolegijos narė (1994–1997). Dalyvavo respublikinėse ir užsienio moksl. konferencijose. M. Mažvydo bibliofilų klubo narė. Slapyv.: D.G., Valerija Šarkauskaitė.

L.: MAČIULIS, Jonas. Dalia Gargasaitė – bibliografe ir knygotyrininkė. *Knygotyra*, 1999, t. 35, p. 31–46; PAPAURĖLYTĖ, Arida. Knygos istorikės ir bibliografinės Dalios Gargasaitės (1938–1998) darbai. *Ten pat*, p. 261–271.

Osvaldas Janonis

GIEDRIUS (tikr. **Giedraitis**) Antanas, * 1892 04 04 Lukšiuose (Jurbarko r.), † 1977 08 29 Norčesteryje (JAV); pedagogas, rašytojas, *vaikų periodikos redaktorius, leidėjas, lektologas*.

1916 Maskvoje įgijo pr. m-klos mokytojo cenzą. 1917–1918 lankė Liet. mokytojų i-tą Voroneže. 1909–1912 tarnavo įvairiose Maskvos, Kursko įstaigose, nuo 1916 pradėjo pedagogo darbą, mokytojavo Maskvoje, Voroneže. 1919–1924 Jurbarko prog-jos mokytojas, direktorius. 1924–1939 Raseinių, Šakių pr. m-klų inspektorius. 1940–1944 Jurbarko, Kauno pedagogas. 1944 pasitraukė į Vakarų Vokietiją, nuo 1956 gyveno JAV, dirbo įvairius darbus, t. p. liet. m-klose. 1920 Jurbarko įkūrė vaikų žurn. *Žiburėlis* ir iki 1924 redagavo, leido su kt. *Pasakos* b-vė. 1925–1931 vaikų žurn. *Saulutė* redaktorius, 1946–1948 *Saulutę* atgaivino Detmolde (Vakarų Vokietija). Nuo 1906 bendradarbiavo liet. periodikoje (*Šaltinėlyje*). Rašė daugiausia vaikams prozos, t. p. dramaturgijos, poezijos kūrinius. Lietuvoje ir JAV išleista per 40 Δ knygų. Paskelbė straipsnių apie vaikų periodiką, vaikų lektūrą, jos leidybą. Slapyv.: Gargalius, Krislelis ir kt.

L.: LINKEVIČIUS, Jonas Žiburys prie Nemuno. Iš LINKEVIČIUS, J. *Iš gintarų vėrinio*. Vilnius, 2002, p. 61–80.

Genovaitė Raguotienė

GRIGUTIS Antanas, * 1923 06 11 Klevuose (Suvalkų apskr. Lenkijoje); defektologas, literatas, *bibliotekos darbuotojas*.

1941 rugsėji, neatsargiai elgdamasis su sprogmeniu, susižeidė, neteko regėjimo. 1974 baigė Šiaulių ped. in-tą (pagalbinės m-klos mokytojo ir logopedo spec.). 1979 TSRS defektologijos moksl. tyrimo i-te Maskvoje apgynė disertaciją *Sutrikusios regos asmenų profesinės darbinės veiklos išplėtimas materialinės gamybos sferoje* (1993 nostr. socialinių m. daktaru). Nuo 1952 dirbo Lietuvos aklųjų dr-jos sistemoje: Kauno ir Vilniaus aklųjų kombinatų direktoriumi, Centro v-bos pirmininku, sp. direktoriumi, 1973–1987 Centro v-bos skyriaus viršininku, 1987–1998 Lietuvos aklųjų b-kos aklųjų istorijos muziejaus vedėju. Parengė kn.: *Aklųjų integracija Lietuvoje* (Brailio raštu), *Sutrikusio regėjimo vaikų auklėjimas šeimoje, Aklųjų profesinė rehabilitacija* (1984, abi reginčiųjų raštu, daugintos rotaprintu), autobiografinį pasakojimą *Keliai, mano keleliai* (1984).

L.: *Tiflogoginis kalendorius, 2003 metai*. Vilnius, 2002.

Žiedūnė Zaveckienė

GRINIUVIENĖ-PAVALKYTĖ Joana Domininka, * 1865 08 18 Šikšniuose (Vilkaviškio r.), † 1918 10 18 Kislovodske; visuomenės, kultūros veikėja, *knygnešė, b-kų steigėja*.

Mokėsi privačioje Marijampolės prog-joje. Rengėsi pr. m-klos mokytojos cenzui gauti. XIX a. pab. apie 2 metus dirbo Peterburge – Pipino b-koje ir kt. Grįžusi į Lietuvą 1896

išteikėjo už Kazio Griniaus, veikė kartu su juo, organizavo draudžiamos liet. lit-ros platinimą, pati skleidė liet. knygas. Dalyvavo 1905–1907 revoliucijos įvykiuose. 1904 įkūrė pirmąjį chorą Marijampolėje, 1905 su kt. pastatė ten pirmąjį viešą spektaklį. 1905 pab. buvo viena iš „Šviesos“ dr-jos steigėjų, 1906 prisidėjo prie dr-jos legalizavimo, tolesnės veiklos steigiant b-kas, m-klas, ginant jas nuo caro administracijos persekiojimo. 1906, 1908 su vyru suimta ir kalinta. Nuo 1914 išvyko į Rusiją. 1918 žuvo kartu su dukra pilietinio karo metais Kislovodske.

L.: Dr. K. Griniaus jubiliejinis „Varpas“. Kaunas, 1926.

Genovaitė Ragutienė

GUKOVSKIJ Konstantin Pavlovič, **Gukovskis** Konstantinas, * 1857 02 07 Tarašče (Ukraina), † 1906 12 24 Kaune; istorikas, pedagogas, muziejininkas, *redaktorius, bibliografas, knygos mėgėjas*.

Kilęs iš dvarininkų šeimos. 1880 baigė Kijevo u-to Istorijos-filologijos f-tą. 1880–1899 dirbo pedagogu Kauno g-jose bei Žemaičių kunigų sem-joje. 1898–1902 buvo skiriamas Kauno teatro direktoriumi. 1898–1906 Kauno miesto muziejaus įkūrimo iniciatorius ir vadovas, daug dėmesio skyrė senųjų rankr. bei spaudinių kolekcijos kaupimui. Priklausė to meto Rusijos geografo bei archeologų dr-joms. Tyrinėjo Kauno gub. etnografijos istoriją. Dalyvavo miesto visuom. gyvenime 1885–1906 ėjo atsakingas Kauno gub. statistikos k-to tikrojo nario sekretoriaus pareigas. Jo pastangomis pagerėjo Statistikos k-to leidybinė veikla. 1885–1906 buvo tęsiamąjo leid. *Pamiatnaja knižka Kovenskoj guberniji (Kauno gubernijos atmintinė knygelė)* sudarytojas, redaktorius ir bendradarbis. 1893 sudarė ir paskelbė retrosp. bibliogr. r-klę *Ukazatel' statej i knig istoriko-archeologičeskoj soderžanija, napiečatannych v poslednieje piatidiesiatilietije v Kovne, 1843–1893 (Kaune išspausdintų istorinio-archeologinio turinio straipsnių ir knygų rodyklė, 1843–1893)*. Parašė, sudarė arba redagavo 17 (tarp jų 4 su bendraaut.) Kauno gub. apskr. bei miestų ist., etnografijos ir statistikos apžvalgų. Svarbesni leid.: *Vilkomirskij ujezd (Ukmergės apskritis, 1890)*, *Opisanije Rossijienskovo ujezda (Raseinių apskrities aprašymas, 1893)*, *Šavelskij ujezd (Šiaulių apskritis, 1896)*, *Gorod Kovno (Kauno miestas, 1904)* ir kt. Asm. b-koje turėjo retų spaudinių ir dokumentų, kuriuos eksponavo Kauno meno parodose 1899 ir 1900. Jos dydis ir likimas nežinomas. Po mirties žmona Melanija Čengeri-Gukovskaja asm. b-ką galėjo išsivežti į Ukrainą.

Nijolė Lietuvninkaitė

GUTAUSKIENĖ, Vážgauskaitė Janina Franciška, * 1919 01 28 Oriole (Rusija), † 1961 12 17 Vilniuje; istorikė, *bibliotekininkė*.

1938 įstojo į VDU Humanit. mokslų f-tą (istorijos spec.). 1940 f-tą perkėlus į Vilnių studijavo VU, kuriame 1942 baigė keturis kursus. 1953 eksternu išlaikiusi egzaminus įgijo istoriko kvalifikaciją. Nuo 1941 dirbo Lietuvos MA Istorijos i-te ats. sekretore, 1945–1947 ėjo prie i-to veikusio Archeologijos muziejaus vedėjos pareigas, tvarkė i-to b-ką ir rankraščius. 1949–1961 VU b-kos Senų ir retų spaudinių ir rankraščių skyriaus vedėja. Pradėjo vertingiausių b-kos fondų pokarinę apskaitą, tvarkymą, paruošė P. Smuglevičiaus salės nuolatinę retų knygų ir rankraščių ekspoziciją. 1958 organizavo Garbės svečių

knygos šimtmečio paminėjimą. 1956–1958 dalyvavo ieškant ir susigrąžinant iš senojo VU išvežtuosius fondus. Buvo atsakinga už profesorių asmeninių b-kų ir kitų kolekcijų priėmimą į VU b-ką. Paskelbė straipsnių period. spaudoje.

L.: Gutauskienė Janina. Iš *Vilniaus universiteto bibliotekos metraštis*, 1999. Vilnius, 2000, p.121.

Zofija Milda Petrauskienė

JANUŠEVIČIUS Jonas, * 1864 Biržuose, † 1918 05 06 Biržuose; *knygyno savininkas*.

Lavinosi savarankiškai. 1905 Biržuose Povilo Januševičiaus pastangomis ir lėšomis įsteigiamas knygynas, kurio savininkė iki 1908 buvo Ona Januševičiūtė. Jos vardu knygynas vadintas ir jai mirus. Nuo 1908 knygynui vadovauti pradėjo brolis Δ. Jis prekiaavo Šv. Kazimiero dr-jos, Juozo Masiulio, kt. knygynų, leidėjų, spaustuvių knygomis ir kt. spaudiniais, t. p. kanceliarinėmis ir kt. prekėmis. 1915–1918 dėl Pirmojo pasaulinio karo ir kaizerinės okupacijos Δ knygynas neveikė. Jį apiplėšė ir suniokojo besitraukiantys Rusijos, paskui kaizerio kareiviai. Po Δ mirties šis knygynas Biržuose veikė iki 1940. Jį tvarkė Δ duktė, padedama patyrusios knygų pardavėjos Pranciškos Užubalytės-Stankevičienės.

L.: JANUŠEVIČIŪTĖ-SAMULIONIENĖ, Leokadija. Švietėjiškoje dirvoje. *Biržų žinios*, 1991, gruod. 14, 21.

Genovaitė Ragutienė

JONYNAS Antanas, * 1923 12 14 Alytuje, † 1976 07 05 Vilniuje; mokytojas, rašytojas, *aklųjų spaudos organizatorius*.

Mokydamasis Alytaus g-jos šeštoje klasėje, 1940 pavasarį po sunkios gripo komplikacijos apako. 1941 rudenį įstojo į Kauno aklųjų i-tą, 1994 baigė Kauno mokytojų sem-ją. 1944–1963 su pertraukomis Lietuvos aklųjų dr-jos Centro v-bos pirmininkas. 1951–1952 studijavo Maskvoje Gorkio lit-ros i-te. Dirbo laikr. *Literatūra ir menas* ir žurn. *Pergalė* redakcijose. 1958–1959 žurn. *Moksleivis* redaktorius. 1963 jo iniciatyva įkurta Lietuvos aklųjų d-jos I-kla. Δ buvo pirmasis jos direktorius – vyr. redaktorius, vėliau tifologinės lit-ros red. vedėjas. 1971–1973 dirbo Lietuvos aklųjų d-jos eksperimentinėje įmonėje. Išleido poezijos kn.: *Kovotojų dainos* (1949), *Pasiryžimo metas* (1973; respublikinė premija), satyros ir humoro knygų, literatūros vaikams, kino scenarijų. Δ knygos verstos į rusų k. Lietuvos aklųjų d-jos I-kla Brailio raštu yra išleidusi kn. *Žmogiškoji reabilitacija* (apdovanojta tifologine premija, 1979; „Minties“ I-kla šią kn. išleido reginčiųjų raštu), išleista taip pat *Defekto korekcija*, *Reabilitacijos mįslės*, *Antano Jonyno laišakai* (1990).

L.: *Tifologinis kalendorius, 2003 metai*. Vilnius, 2002.

Žiedūnė Zaveckienė

JONUŠKA Vincas * 1895 02 03 Panevėžyje, † 1926 12 18 Kaune, palaidotas Pajstryje (Panevėžio r.); karininkas, žurnalistas, *Lietuvos kariuomenės b-kų veikėjas*.

1914–1915 mokėsi Peterburgo komercijos i-te, 1919 baigė Aukšt. karininkų kursų Kaune, 1922–1926 studijavo Kauno u-te teisę. Panevėžio realinėje g-joje kartu su kt.

mokiniais įsteigė slaptą b-kėlę. 1915–1916 mokytojo Rėklių pr. m-kloje, būrė jaunimą į Pažangaus aukštaičių jaunimo s-gą, 1915–1916 dalyvavo jos suvažiavimuose. Δ buvo 1915 pab. Panevėžio apylinkėse leisto slapto laikr. *Liuosas kelias* (nuo 1916 nr. 4 *Laisvės kelias*) vienas iš iniciatorių, leidėjų ir bendradarbių. 1916 pab. vokiečių okupantų suimtas, nuteistas mirti, bet 1917 pr. pabėgo. Slapstėsi. 1919 stoji savanorių į Lietuvos kariuomenę, 1920 kaip karininkas kariavo Nepriklausomybės frontuose. 1922–1925 Vyr. štabo operacijų skyriaus karininkas, tvarkęs ir skyriaus tarnybinę b-ką. Nuo 1923 Karo mokslo dr-jos narys, 1925–1926 jos Centro v-bos sekretorius. Nuo 1923 šios dr-jos B-kų ir bibliografijos (karo bibliogr.) sekcijos narys, pirm. pavaduotojas, 1925 kurį laiką pirm. Talkino 1923–1924 rengiant kariuomenės b-koms vadovėlių (*Karo apygardų ir pulkų karininkų bibliotekoms vesti vadovėlis*, 1924, du leid.), praktiškai sprendė kariuomenės bibliotekinių rengimo ir kvalifikacijos reikalus. Nuo 1925 *Kardo* žurn. sekretorius, 1926 – redaktorius. Užsitaravo kapitono laipsnį. Nuo 1911 bendradarbiavo periodikoje (*Aušrinėje, Jaunime, Lietuvos žiniose* ir kt.). Spausdino eilėraščių, korespondencijų, straipsnių. *Kardo* ir kt. spaudoje rašė karine tematika, paskelbė recenzijų apie knygas ir period. leidinius. Vytautas Steponaitis parengė ir 1936 išleido kn. *Vinco Jonuškos dienoraštis (1915–1917)*. Slapyv.: V., V-a, Vaiva, V. Vaiva ir kt.

Š.: STEPONAITIS, Vytautas. Vincas Jonuška. Iš *Vinco Jonuškos dienoraštis (1915–1917)*. Kaunas, 1936.

L.: RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Vincas Jonuška – švietėjas, bibliotekininkas, spaudos darbuotojas. *Kardas*, 1977, nr. 5/6, p. 15–16.

Genovaitė Ragutienė

JURAITĖ Antanina, * 1924 09 14 Buriose (Anykščių r.), † 1992 12 01 Vilniuje; *knygų restauravimo darbo Lietuvoje pradininkė*.

1945–1948 VU Gamtos f-te studijavo biologiją, 1963–1966 Vilniaus pedagoginiame i-te chemiją. 1948–1966 Molėtų, Žemaičių Naumiesčio, Šilutės vid. m-klų mokytoja. 1966 paskirta VU Moksl. b-kos knygrišė-restauratorė. Čia įkūrė restauravimo sektorių, 1972–1981 jo vedėja. 1981–1992 MA centr. b-kos restauratorė. TSRS kultūros m-ja 1977 jai suteikė archyvinės ir bibliotekinės medžiagos menininkės-restauratorės I kategoriją, 1980 – neterminuotai aukščiausiąją kategoriją. Ją 1995 (jau po mirties) patvirtino Lietuvos Respublikos kultūros m-ja. Per 26-erius darbo metus restauravo daug reikšmingų Lietuvos kultūrai XIV–XX a. rankraščių, pergamentų, grafikos darbų, piešinių, žemėlapių, nuotraukų, knygų bei periodikos, senų odinių bei pergamentinių knygų, albumų bei dokumentų viršelių, naujai įrišdama kai kuriuos išbyrėjusius saugojimo vienetus. Minėtini XIV a. pergamentai su LDK Didžiųjų kunigaikščių Jogailos ir Vytauto autografais, VU ir MA restauruoti inkunabulai, *Lietuvos Statutas (Statut Velikogo Kniažestva Litovskogo, 1588 rusų k.)*, Kauno magistrato 1645 ir 1670 aktų knygos ir kt. Δ restauruoti darbai eksponuojami restauruotų dokumentų respublikinėse parodose. Mokė restauravimo Vilniaus, Rygos, Tartu, Ukrainos restauratorius, vadovavo jų praktikos darbams. Bendradarbiavo su Maskvos, ypač Estijos restauratoriais Virve Nagel, Aime Espenberg, Endel Valk-Falk. Buvo įvairių restauratorių darbus vertinančių kom-jų narė. Prie Lietuvos kultūros m-jos įkūrus Atestacinę kom-ją, aktyviai prisidėjo prie atestacinių nuostatų popieriaus restauratoriams kūrimo. Dalyvavo

sudarant nuo tarybinio genocido nukentėjusių asmenų kartoteką. Gilinasi į restauravimo metodiką bei praktiką, paskelbė straipsnių: „Vėl atgimusios“ (*Bibliotekų darbas*, 1970, nr. 3), „Ypatingi laikraščių ir apdegusių leidinių restauravimo ir konservavimo atvejai“ (drauge su L. Štromiene, rusų k. leid. *Restavracija, issledovanije i chranenije muzejnych chudožestvennyh cennostej*. Moskva, 1976, vyp.5), „Periodikos restauravimas VVU moksl. b-koje“ (*Knygotyra*, 1979, t. 6). Tai buvo pirmieji popieriaus restauravimui skirti darbai Lietuvoje. Stažavo restauravimo skyriuose: Maskvos V. Lenino b-koje (1966), Tartu u-to b-koje (1970, 1982), Rusijos MA Dokumentų restauravimo ir konservavimo laboratorijoje Leningrade (1972), Lietuvos dailės muziejaus Grafikos skyriuje (1974), Centr. I. Grabario restauravimo dirbtuvėse Maskvoje (1975). 1970, 1974, 1976 apdovanota Vilniaus u-to bei 1984 MA prezidiumo garbės raštais; 1983, 1984, 1987, 1992 pareikštos MA padėkos.

L.: PETRAUSKIENĖ, Irena. Knygų restauravimo pradininkė. *Restauravimo metodika*, 2002, nr. 4, p. 66–70.

Irena Petrauskienė

KACENELENOGENAS Abraomas Cevi, **Kacenenbogen** Avraham Cevi, † 1890; *spaustuvės savininkas, žydų knygų leidėjas*.

Spaustuvė veikė 1873–1905 ir 1909–1918. 1903 įmonę perėmė Abraomo Cevi sūnus Chajimas, 1905 spaustuvę teko uždaryti dėl užsakymų stokos. Po trejų metų ją perėmė kitas sūnus Izaokas Leibas ir 1909 atnaujino darbą.

L.: ЭЛЬЯШЕВИЧ, Дмитрий. *Правительственная политика и еврейская печать в России, 1727–1917: очерки истории цензуры*. Санкт-Петербург; Иерусалим, 1999, p. 351.

Larisa Lempertienė

KAČERGINSKIS Šemarija, **Kačerginski** Šmerke, * 1908 Vilniuje, † 1954 Mendosoje (Argentina); jidiš k. rašęs literatas, literatūrologas, *leidėjas*.

Vilniaus literatų ir dailininkų grupės „Jung Vilne“ („Jaunasis Vilnius“) narys. Nacių okupacijos metais Vilniuje su A. Suckeveriu gelbėjo žydų knygas ir rankraščius (dalis jų šiandien saugoma Žydų moksl. i-te (JIVO) Niujorke. Dalyvavo žydų partizanų veikloje Lietuvoje, užrašė partizanų judėjimo kroniką. 1946 išvyko į Lodzę, vėliau į Paryžių. 1949 Paryžiuje išleido kn. *Cvišn hamer und serp* (*Tarp kūjo ir pjautuvo*). Nuo 1950 gyveno Argentinoje. Įsteigė l-klą *Kijem (Būtis)*. Kūrinius skelbė žydų periodikoje, išleido poezijos, prozos ir lit-ros mokslo knygų. Žuvo aviakatastrofoje.

L.: NOVERSHTERN, Abraham. *Yung Vilne: the political dimension of literature Iš The jews of Poland between Two World Wars*. New York, 1989.

Larisa Lempertienė

KALMANOVIČIUS Zeligas Hiršas, **Kalmanovič** Zelig Hirš, * 1885 Goldingene (Latvija), † 1944 Narvoje (Estija); lingvistas, vertėjas, *žydų knygos veikejas*.

1902–1910 studijavo semitologiją ir kitus dalykus Berlyno ir Karaliaučiaus u-tuose. 1919 Peterburgo u-te gavo daktaro laipsnį. Nuo 1929 gyveno Vilniuje, buvo vienas iš

pagrindinių Žydų moksl. i-to (JIVO) bendradarbių. Redagavo žurn. *JIVO Bleter (JIVO žinios)*. Nacių okupacijos metais Vilniaus gete su kitais i-to darbuotojais ir bibliotekininiais atrinkinėjo žydų knygas ir rankraščius siųsti į Vokietiją. Tuo metu sugebėjo paslėpti ir tokiu būdu išgelbėti dalį knygų ir dokumentų. Nužudytas nacių.

L.: DAWIDOWICZ, Lucy S. *Iš tos vietos ir laiko*. Vilnius, 2003.

Larisa Lempertienė

KAROSAS Mykolas, * 1878 II pusėje Stanislaivoje (Anykščių r.), † 1955 11 13 Šeduvoje (Radviliškio r.); kunigas, *bibliotekininkas*.

Nuo 1898 kunigavo Šėtoje, Darbėnuose, Vabalninke, Raseiniuose, Šiauliuose, ilgiausiai Šeduvoje. Nuo 1907 Liet. mokslo dr-jos, Liet. dailės dr-jos, kt. visuom., kultūros dr-jų narys. 1917 Liet. konferencijos Vilniuje Raseinių–Jurbarko apskr. atstovas. Po 1918 ne vieną dešimtmetį Šeduvos m-klose dėstė tikybą, vadovavo „Saulės“ dr-jos Šeduvos skyriui. 1949 sovietų valdžios represuotas ir iki 1954 buvo tremtyje. Iš jos grįžo į Šeduvą. 1906–1911 vadovavo Vabalninko parapijos b-kai, apie jos veiklą rašė į to meto periodiką (*Vienybės, Vilties laikr.*). Tyrė b-kos fondus, skaitytojus, lektūrą, apie tai skelbė duomenis. Vabalninke padėjo atsirasti ir kt. b-koms. 1941–1942 Visuomenės reikalų departamento surengtame knygų vajuje Rytų Lietuvos lietuviams ir Rytų fronte kovojusiems liet. kariams tada jau prelatas Δ iš privačių asmenų padovanojo daugiausia (180) knygų. Testamentu dalį asm. b-kos įpareigojo atiduoti atlyginant skolas, dalį pasirinkti Kauno vyskupijos kurijai ir Šeduvos bažnyčiai. Vladimiro Solovjovo filosofijos raštų dešimtomį paskyrė testamentu vykdytojui kun. J. Juodeliui. Daug Δ b-kos knygų po jo mirties buvo išnešiotą, šiaip pradingo. Slapyv.: Em-ka, Tadas Čiobras, dažniausiai A. Varmas ir kt.

Genovaitė Raguotienė

KEMEŠYTĖ, Sadūnienė Margarita, * 1888 Vastapuose (Molėtų r.), † 1973, palaidota Kaune; *knygyno savininkė*.

Nuo 1902 apsigyveno Utenoje. Platino draudžiamą liet. spaudą. 1907 Šv. Kazimiero dr-jos vardu įkūrė knygyną. Leidinius, kt. spaudinius gaudavo iš Marijos Šlapelienės, Zawadzkių, Otto von Mauderodės knygynų ir spaustuvių, JAV liet. leidėjų. Daugiausia prekiaavo katalikiška lit-ra ir periodika. Išleido Žalvarnio (Jurgio Tilvyčio) *Dienelei brėkstant*, 1909; *Lietuvių šventos giesmės, bažnyčioje giedamos*, 1913 ir kt., sąsiuvinį su žymių Lietuvos žmonių portretais viršeliuose, blaivystės temų tekstais. Pirmojo pasaulinio karo metais (nuo 1914) dirbo Maskvos vaistų fabrike. Bendravo su Antanu Vienuoliu, kompozitoriais Juozu Gruodžiu, Juozu Karosu, aktore Ona Rymaite ir kt. Gyveno ir Voroneže. 1919 grįžo į Lietuvą, ištėkėjusi apsigyveno prie Alantos (Molėtų r.). Be ūkio darbų, dalyvavo Alantos moterų ir kt. dr-jų, savišalpos org-jų veikloje. 1948 kartu su vyru ištremta į Krasnojarsko kraštą, 1956 grįžo į Lietuvą.

L.: GASPERAITIS, A. Kanaunininko sesuo Margarita. *Utenis*, 1993, geg. 22, 26, 29.

Genovaitė Raguotienė

KLECKINAS Borisas, **Kleckin** Boris, * 1875 Gorodiščėje (Baltarusija), † 1937 Vilniuje; *leidėjas*.

„Vilniaus B.A. Kleckino 1-klė“ veikė su pertraukomis 1910–1925. Vėliau perkelta į Varšuvą. Leido knygas ir periodiką jidiš k. 1920–1930 išleido keletą šimtų žydų grožinės literos ir mokslo populiarinimo kūrinių, pasaulio literos vertimų į jidiš k., vadovėlių jidiš mokloms, žurnalų, tarp jų pirmą vaikų žurnalą jidiš k. *Grininke beimelech* (*Žalieji medeliai*).

L.: COHEN, Israel. *Vilna*. Philadelphia, 1992, p. 330–331

Larisa Lempertienė

KMIELIAUSKAS Antanas, * 1932 03 08 Olendernėje (Alytaus r.); dailininkas, *ekslibrisų kūrėjas*.

1949–1951 mokėsi Kauno vid. dailės m-kloje, 1951–1957 studijavo tapybą Lietuvos valstybiniame dailės i-te. 1962–1979 Vilniaus vaikų dailės m-klos, nuo 1977 Lietuvos valstybinio dailės i-to dėstytojas, profesorius (1994). Nuo 1957 Lietuvos dailininkų s-gos narys. 1960 iš jos pašalintas už Šv. Kristoforo skulptūrą, pastatytą prie Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčios. Nuo 1975 vėl Lietuvos dailininkų s-gos narys. Dirba lakštinės grafikos, ekslibriso, molbertinės tapybos, freskos, skulptūros srityse. Ekslibrisus kuria nuo 1962, yra sukūręs per 450 oforto, akvatintos, linoraizinio, plastmasės raižinio, mišriomis technikomis. 1965 sukūrė savitą graviūros techniką: spaudos formai naudoja keliasluoksnę medžiagą tekstolitą, sujungia giliaspaudės ir iškiliaspaudės grafikos spausdinimo būdus ir taip gauna daugiaspalvius reljefinius grafikos kūrinius. Ekslibrisuose dažnos Italijos Renesanso dailės interpretacijos, atpažįstami dailininko skulptūrų, freskų įvaizdžiai. Žmogaus atvaizdas dažnai komponuojamas architektūriniame fone. Nuo 1957 dalyvauja dailės parodose. Individualios ekslibrisų parodos: Vilniuje (1968, 1977), Apeldorne (Olandija) (1975), Panevėžyje (1995). 1966 pirmą kartą išsiuntė ekslibrisą į parodą užsienyje – Čekoslovakijoje. Už ekslibrisus pelnė daug apdovanojimų: XIII tarpt. ekslibriso kongreso Budapešte III premiją (1970), V, VI tarpt. šiuolaikinio ekslibriso bienalių Malborme (Lenkija) garbės medalius (1971, 1973), San Vito al Tagliamento b-kos (Italija) tarpt. ekslibrisų konkurso aukso medalį (1974), XV tarpt. ekslibriso kongreso Blede (Jugoslavija) I premiją (1974), IV Talino grafikos trienalės III premiją (1977), tarpt. ekslibrisų parodos *Inter-exlibris 80* Frederikshavne (Danija) laureatas (1980), tarpt. ekslibrisų konkurso *Gabriele D'Annunzio* Peskaroje (Italija, 1988) III premiją, I tarpt. ekslibrisų trienalės-konkurso *Vilnius – Lietuvos sostinė* Vilniuje (1989) II premija, II tarpt. konkurso *Ex libris Lago Maggiore* Luine (Italija) (1994) žiūrovų premiją. Lietuvos nacionalinės premijos laureatas (1994 m.).

L.: KISARAUSKAS, Vincas. A. Kmieliausko ekslibrisai. *Naujos knygos*, 1968, nr. 3, p. 14–15; KISARAUSKAS, Vincas. *Lietuvių ekslibrisas*. Vilnius, 1991, p. 130–133, 236, 245; PELLAI, Enzo. Formali laisvė ir užšifruotas turinys: Antanas Kmieliauskas. *Kultūros barai*, 1992, nr. 4, p. 19–23; *Antanas Kmieliauskas: skulptūra, freska, tapyba, grafika*: albumas. Vilnius, 2001. Dailininkas ir sudarytojas Rimantas Dichavičius, teksto autorė Neringa Markauskaitė.

Ieva Pleikienė

KRUK Hermann, Krukas Hermanas, * 1897 Plocke (Lenkija), † 1944 09 18 Kloogos (Estija) darbo stovykloje; *bibliografas, bibliotekininkas*.

Varšuvoje vadovavo org-jos „Kultur-lige“ („Kultūros lyga“) žydų b-kų centrui, leido mėnesinį žurn. *Jėdijes fun bibliotek-center (Bibliotekų centro žinios)*. Periodikoje jidiš ir lenkų k. paskelbė straipsnių b-kų darbo organizavimo ir žydų knygos klausimais. 1939 naciams okupavus Varšuvą, pabėgo į Vilnių, dirbo Žydų moksl. i-te (JIVO). Nacių okupacijos metais organizavo Vilniaus gete buvusios žydų b-kos „Meficei haskala“ patalpose b-ką ir tapo jos direktoriumi. B-koje slėpė svarbią JIVO medžiagą. B-ka turėjo skaitytojų salę, joje buvo organizuojami kultūros renginiai: paskaitos, lit-ros vakarai ir pan. Savo darbą ir kitus geto gyvenimo aspektus aprašė dienoraštyje, kurio dalis buvo išleista Niujorke 1961 (*Togbuch fun Vilner geto, Vilniaus geto dienoraštis*; visas tekstas, išverstas į anglų k. B. Harshav, pasirodė 2002 leidinyje *The Last Days of the Jerusalem of Lithuania*). Nužudytas nacių.

L.: KRUK, Hermann. *Zwischen den Fronten. Zeugnisse aus den Jahren 1940–1944. Der Zeitschrift Laurentius*, Kleine historische Reihe, Band 2, Hannover, 1990.

Larisa Lempertienė

KUČAS Antanas, * 1909 01 24 Deikiškiuose (Biržų r.), † 1989 01 10 Vilniuje; dailininkas, *knygų iliustruotojas, ekslibrisų, plakatų kūrėjas*.

1929–1935 mokėsi Kauno meno m-klos grafikos studijoje. 1936–1944 mokytojavo Tauragės, Kaišiadorių, Kauno g-jose, 1944–1951 dėstė Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės i-te, nuo 1951 – Lietuvos valstybiniame dailės i-te. Profesorius (1970). Nuo 1935 Lietuvos dailininkų s-gos narys. Dirbo knygų, taikomosios grafikos, plakato, ekslibriso srityse. Daugiausia kūrė medžio ir linoraižinio technikomis. Knygą apipavidalino kaip ją sudarančių komponentų visumą, kurioje svarbu viršelis, antraštinis lapas, iliustracijos, atsklandos, užsklandos, šriftas. Iliustracijos ekspresyvios, jose savitai interpretuojamos liaudies meno tradicijos, satyra derinama su lyrizmu. Siekdamas kuo stipresnės išraiškos vaizduoja kulminacinius veiksmo momentus, hiperbolizuoja personažų charakterius, vaizdines kompozicijas papildo taikliai parinktais įrašais, naudoja savitą ornamentavimo stilių. Studijų metais sukūrė Vinco Mykoliaičio-Putino romano *Altorių šešėly* (1932–1933) viršelius, tušu nupiešė iliustracijas Juozo Tumo-Vaižganto kūrybos rinktinei *Milžinų dvasios* (1935). Apipavidalino ir iliustravo liet. lit-ros knygas: Antano Kriščiukaičio-Aišbės *Bricką* (1938–1946, išleista 1947), Petro Cvirkos *Pasaka pasaką veja* (1940), *Saulėlydį Nykos valsčiuje* (1967), Kazio Bradūno *Pėdas arimuos* (1944), Balio Sruogos *Lietuvių liaudies dainų rinktinę* (1949), Simono Stanevičiaus *Pasakėčias* (1959), Žemaitės *Marčią* (1963–1964), *Petrą Kurnelį* (1975, išleista 1976), Vinco Krėvės *Bobulės vargus* (1968), Mykoliaičio-Putino *Altorių šešėly* (1972). Sukūrė per 200 knygų viršelių. Jie pasižymi saikinga kompozicija, estetišku šrifto naudojimu. Pirmąjį ekslibrisą išraižė Stasiui Pilkaui (1939), vėliau prie šio žanro grįžo 1963, iš viso sukūrė apie 50 ekslibrisų. Nuo 1935 dalyvavo parodose. Individualios kūrybos parodos: Vilniuje (1959, 1969, 1979), Kaune, Minske (1959), Prahoje (1973). Laimėjo konkursą „Vagos“ I-klos emblemų sukurti (1964), už iliustracijas Žemaitės *Marčiai* tarpt. knygų parodoje Leipgig apdovanotas sidabro medaliu (1965), plakatas *Liaudies kultūros paminklai* premijuotas Kultūros min-jos konkurse (1965), pelnė VU bibliotekos 400 metų jubiliejaus respublikinio ekslibrisų konkurso I premiją

(1970). Nusipelnęs meno veikėjas (1959), liaudies dailininkas (1969), respublikinės premijos laureatas (1965 ir 1977).

L.: GEDMINAS, Antanas. *Antanas Kučas*. Vilnius, 1971; GEDMINAS, Antanas. *Antano Kučo ekslibrisai*. Vilnius, 1978; KISARAUSKAS, Vincas. *Lietuvių ekslibrisas*. Vilnius, 1991, p. 143–146, 236, 245.

Ieva Pleikienė

KUZMINSKIS Jonas, * 1906 12 14 Betygaloje (Raseinių r.), † 1985 08 19 Vilniuje; dailininkas, *knygų iliustruotojas, ekslibrisų kūrėjas*.

1927–1933 mokėsi Kauno meno m-kloje (grafikos spec.). 1941–1944 Vilniaus dailės ak-jos, 1944–1951 Vilniaus dailės i-to, nuo 1951 Lietuvos valstybinio dailės i-to dėstytojas, 1948–1968 Grafikos katedros vedėjas. Docentas (1947), profesorius (1957). TSRS Dailės akademijos akademikas (1975). 1935–1939 *Spaudos fondo* b-vės, 1940 *Spindulio* spaustuvs graveris litografas. Nuo 1946 Lietuvos dailininkų s-gos narys, nuo 1952 jos v-bos narys, 1956–1958 v-bos pirm. pavaduotojas, 1958–1981 v-bos pirm.

Dirbo įvairiose grafikos srityse: kūrė estampus, ekslibrisus, iliustravo knygas. Knygų iliustracijose liaudies meno stilistiką jungė su realistinės dailės tendencijomis. Iliustracijas glaudžiai siejo su teksto siužetu, stengėsi perteikti rašytojo stilių. Kūryboje dominuoja medžio raižinio technika. Būdingas smulkmeniškas, kruopštus raižymo būdas, kuriuo sukuriamas tikroviškas piešinys. Apipavidalino žurn. *Žiburėlis* (1933), *Kultūra* (1934). Iliustravo Kazio Borutos *Baltaragio malūną* (1945), Salomėjos Nėries *Eglę Žalčių karalienę* (1946), Teofilio Tilvyčio *Usynę* (1951, 1962), Antano Baranausko *Anykščių šilėlį* (1952), Eduardo Mieželaičio *Brolišką poemą* (1953), Antano Strazdo *Dainas* (1957), Lazdynų Pelėdos *Šiaurės sostinę* (1972), Vinco Krėvės *Raganių* (1982). 1941 pradėjo kurti ekslibrisus, sukūrė apie 40. Ekslibrisams būdinga konstruktyvi kompozicija, vaizduojamųjų elementų ir šrifto vienovė, taiklūs metaforiški knygos ženklų savininko apibūdinimai. Nuo 1935 dalyvavo dailės parodose. Individualias dailės parodas surengė Vilniuje (1956, 1966, 1976, 1982), Maskvoje (1967, 1977), Miunhauzene (Vokietija, 1967), Sobotkoje (Čekija, 1975). Pomirtinė jubiliejinė dailės paroda, skirta 80-osioms gimimo metinėms, įvyko Vilniuje (1986). 1937 pasaulinėje parodoje Paryžiuje už grafikos darbus apdovanotas sidabro ir bronzos medaliais. Respublikinės premijos laureatas (1967), nusipelnęs meno veikėjas (1956), liaudies dailininkas (1960), TSRS liaudies dailininkas (1965).

L.: KORSAKAITĖ, Ingrida. *Jonas Kuzminskis*. Vilnius, 1966; *Jonas Kuzminskis: ekslibrisai*: parodos katalogas. Vilnius, 1976. Iš. str. Antano Gedmino; KISARAUSKAS, Vincas. *Lietuvių ekslibrisas*. Vilnius, 1991, p. 147–148, 237; АЛЕКСАНДРАВИЧЮТЕ, Александра. *Йонас Кузминскис*. Москва, 1988.

Ieva Pleikienė

LUKOŠIŪNAS Algimantas Jonas, * 1934 01 15 Tryškiuose (Telšių r.), † 1990 08 16 Vilniuje; *bibliografas*.

1956 baigė Leningrado valstybinį N. Krupskajos bibliotek. i-tą, 1977 Vilniaus u-te – aspirantūrą. 1956–1980 dirbo LRB: iš pradžių vyresn. bibliografas, 1959–1960 biuletenio *Bibliotekų darbas* redakcijos darbuotojas, 1960–1969 Lituanistikos skyriaus vedėjas, 1969–

1980 direktoriaus pavaduotojas mokslo reikalams. 1980–1990 Knygų rūmų direktorius. Nuo 1981 dėstė Kultūros darbuotojų tobulinimosi i-te. Parengė rekom. bibliogr. leidinius jaunajam šaltkalviui (1957), tekintojui (1958), bibliogr. biuletenį *Kauno HES* (1958) ir kt. Su kitais parengė bibliogr. leidinius: *Kaimo bibliotekos katalogas* (II leid., 1961), *Petras Cvirka* (1974). Vienas iš *Spaudos metraščio* dalies *Tarybinės liuanikos metraštis* (1967–1969) sudarytojų. Parašė mokslo populiarinimo leid. *Knygos dabartis ir ateitis* (1974), brošiūrą *Kraštotyros bibliografijos ir kraštotyrinio bibliotekų darbo problemos respublikoje* (1968). Vienas iš *Lietuvos bibliotekinių koncepcijų* (1990) autorių. Leidinių *Knygotyra* (1982–1990), *Kultūros barai* (1982–1988), *Naujos knygos* (1985–1988), *Tarybų Lietuvos enciklopedija* (4 t., 1985–1988) redaktorių kolegijos narys. Redagavo bibliogr. leidinius *Spaudos metraštis* (1980–1990), *Lietuvos TSR bibliografija* (I t. papildymai, 1990; t. 2, 1985–1988), *Lietuvos TSR spauda* (t. 3, 1992) ir kt., *Lietuvos TSR spaudos statistika* (1981–1990). Lietuvos ir Tarybų Sąjungos spaudoje paskelbė straipsnių cinamosios valstybinės ir reper-tuarinės bibliogr., kraštotyros, grožinės lit-ros bibliogr., bibliotek. ir kt. klausimais, recenzijų, redagavo bibliogr. leidinių. Dalyvavo sąjunginėse ir respublikinėse moksl. konferencijose, Lietuvos kultūros kongrese (1990). Valstybinės tarpžinybinės b-kų kom-jos ilgametis narys, kelių IFLA sesijų dalyvis. Nusipelnęs kultūros ir švietimo darbuotojas (1975). Slapyv.: A.L., L.A., A. Lankaitis.

Š.: LNB Retų knygų ir rankr. skyrius, f. 184.

L.: ZAVECKIENE, Žiedūnė. Gyvenimas tarp knygų. *Knygotyra*, 1993, 19, p. 88–95; Algimanto Lukošiuo 60-osioms gimimo metinėms: [bibliografinis sąrašas]. Sudarė Regina Digimienė, Nijolė Marinskienė. Iš *Bibliografijos žinios*: straipsnių rinkinys, 1994. Vilnius, 1995, p. 144–164.

Osvaldas Janonis

LUNSKIS Chaiklas, **Lunski** Chaikl, * 1881 Slonime (Baltarusija), † 1942 Vilniuje?; literatas, bibliografas, bibliotekininkas, asmeninės bibliotekos savininkas, senųjų žydų rankraščių, dokumentų kolekcininkas.

Gavo tradicinį religinį žydų išsilavinimą. 1892 atvyko į Vilnių, kur 1895 pradėjo vadovauti M. Straušno b-kai, sudarė jos katalogą. 1918 Vilniuje padėjo kurti Žydų istorijos ir etnografijos dr-ją, kuriai rinko knygas, paveikslus, metraščius, folkloro medžiagą. Parašė keletą knygų apie Vilniaus žydų gyvenimą, Vilniaus Gaoną, Vilniaus sinagogas ir kt. Buvo Žydų moksl. i-to (JIVO) bibliogr. kom-jos narys. Nacių okupacijos metais dirbo Vilniaus geto b-koje. Žuvo gete.

L.: *Mattityahu Strashun*: scholar, leader and book collector. New York, 2003.

Larisa Lempertienė

MACAS Judas Leibas, **Mac** Jehuda Leib, † 1902; *spaustuvės savininkas, žydų knygų leidėjas*.

Spaustuvei pradėjo vadovauti 1874. Įmonė buvo įkurta 1833 Benjaminio Ratenbergo. Ją 1836 perdavė žentui Eliezeriui Lipmanui Macui, Judos Leibo tėvui. Nuo 1845 spaus-tuvės veikla, kaip ir daugelio kitų žydų spaustuvių, nutraukta caro valdžios įsakymu. 1862 ji atnaujinta. Δ mirus, įmonei iki 1918 vadovavo našlė Freidl.

L.: MERKYS, Vytautas. Lietuvos poligrafijos įmonės 1795–1915 m. Iš *Spauda ir spaustuvės*. Vilnius, 1972.

Larisa Lempertienė

MARCINKUS Juozas, * 1928 11 22 Klibaliuose (Kelmės r.); tiflopedagogas, literatas, leidėjas.

1941 susižeidęs sprogmeniu neteko regėjimo. 1976 baigė Šiaulių ped. i-tą (tiflopedagogo spec.). Dirbo Lietuvos aklųjų dr-jos Klaipėdos įmonėje, 1959–1982 jos direktoriumi, Klaipėdoje aklųjų m-klos mokytoju. 1990 Klaipėdos įkūrė l-klą „Eldija“. Su l-klos išleistomis knygomis dalyvavo tarpt. knygų parodose Frankfurte prie Maino, Leipcige, Varšuvoje. 1989 įkūrė Žemaitijos rašytojų bendriją, yra jos pirmininkas. Respublikinėje ir rajonų spaudoje, almanachuose yra išspausdinęs str., eilėraščių, apsakymų. Išleido kn.: *Tą vasarą* (1986), *Rudžius* (1991), *Juodieji gandrai* (1992), Ievos Simonaitytės literatūrinė premija), *Kur pūčiau beržinę tošį* (1994), *Kaip deganti saulė* (1997) ir kt. Lietuvos aklųjų ir silpnaregių s-gos garbės narys. 1996 apdovanotas Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino ordino pirmojo laipsnio medaliu.

L.: *Tifloginis kalendorius, 2003 metai*. Vilnius, 2002.

Žiedūnė Zaveckienė

MARKONAS Chajimas Leibas, **Markon** Chajim Leib, * 1848 Vilniuje, † 1909 ?; literatas, asmeninės b-kos savininkas.

1880–1881 redagavo mėnesinį žurn. *Hakarmel* (*Karmelio kalnas*). Išliko jo rankraščių apie žydus bibliografija. Po mirties jo asmeninė knygų kolekcija (3,6 tūkst. tomų, daugiausia žydų švietimo veikėjų kūriniai) buvo perduota Vilniaus žydų bendruomenės M. Strašūno b-kai.

L.: *Еврейская энциклопедия*. Т. 10. Санкт-Петербург, [1911].

Larisa Lempertienė

MASIULIS Juozas, * 1864 03 07 Prastavoniuose (Radviliškio r.), † 1940 03 26 Panevėžyje; verslininkas, *knygyno savininkas*.

Baigė pr. m-klą. Švietėsi savarankiškai. Iki 1888 dirbo tėvų ūkyje, paskui Panevėžyje vertėsi prekyba. Platino draudžiamas liet. knygas. Už tai caro valdžios siūstas bausmei į Rusijos gilumą. 1905 Panevėžyje buvo atidarytas „Juozo Masiulio knygynas, galanterijos ir rašomųjų daiktų sankrova“. Veikė iki 1940. Prekiavo įvairia lit-ra, t. p. kanceliarinėmis prekėmis, devocionalijomis ir kt. 1912 knygyno asortimentą sudarė per 1000 pavadinimų spaudinių liet. ir kt. k. Palaikė abipusius prekybos ryšius su Zawadzkių, Marijos Šlapelienės ir kt. knygynais. Δ knygynas išleido 9 kn., tarp jų – Juozo Čerkaso-Besparnio eilėraščių rink. *Birbynė* (1910), Mato Grigonio *Vaikų žaidimai* (1912), papildytas II leid. *Smagūs žaidimai* (1914), *Panevėžio kalendorius* (1913) ir kt. Jo knygynas gyvavo ir per Pirmąjį pasaulinį karą, nors pats tada gyveno Rusijoje ir ten prekiavo knygomis. 1914 knygyne dirbo Stasys Jackevičius (vėliau knygų leidėjas ir prekybininkas). Po 1918 knygų prekybos darbe talkino Δ žmona Juzė Masiulienė, duktė Ona Masiulytė. 1918–1940 Δ priklausė įvairioms Panevėžio dr-joms, turėjo visuom. pareigų. Nuo 1992 knygynas atgaivintas senuoju (J. Masiulio knygyno) pavadinimu. Jo savininkas buvo sūnus Jonas Masiulis, po jo mirties (1995) – Δ dukraitė Karolina Masiulytė-Paliulienė. Masiulio knygynai veikia Panevėžyje (2), Vilniuje (2).

L.: MASIULIS, Jonas. Knygnešys ir knygyninkas Juozas Masiulis. *Tarp knygų*, 1996, nr. 2, p. 37–38. Pratarmė G. Raguotienės.

Genovaitė Raguotienė

MERKELIS Aleksandras, * 1907 01 24 Mikaičiuose (Šiaulių r.), † 1994 01 11 Niujorke, palaikai pervežti į Kauną; literatūros istorikas, publicistas, *bibliografas*.

1925–1932 Lietuvos u-te studijavo liet. bei rusų lit-ras ir ped. 1927–1931 mokytojavo, vėliau dirbo žurnalisto darbą. 1938–1939 Lietuvos prezidento asmens sekretorius. 1944 pasitraukė į Vokietiją. Nuo 1949 gyveno JAV, dirbo *Vienybės* redakcijoje. Parengė monografijas apie Vaižgantą (1934), A. Smetoną (1964), kitus liet. rašytojus, parašė dramos veikalų, paskelbė straipsnių apie lit-ros ir kultūros veikėjus, vaikų auklėjimą. Bendradarbiavo *Bibliografijos žiniose*, *Archivum philologicum*, *Mūsų viltyje*, *Drauge* ir kt. Sudarė bibliogr. sąrašus apie L. Girą (*Raštai*, 1928, fakt. 1929), J. Jablonskį (I d. *Archivum philologicum*, 1931, kn. 1; II d. *Bibliografijos žinios*, 1931, nr. 2), Vaižgantą (*Bibliografijos žinios*, 1931, nr. 4). Rengė Lietuvos meno lit-ros r-klę. Talkino V. Biržiškai rengiant *Lietuvių bibliografiją*. Slapyv.: A. Dangerutis, A. Daugėliškis, A. Kaributas, A. Lietuvaitis, A. Mikaitis, A. Rimtautas, A. Rimtenis, A. Romutis, A. Tautginas, A. Vaidotas ir kt.

L.: ŽUKAS, Vladas. *Lietuvių bibliografijos istorija*. [D.] 1. Vilnius, 1983.

Osvaldas Janonis

MOCKUS, Mockevičius Mykolas Ksaveras, * 1864 10 26 Ramanave (Lazdijų r.), † 1939 10 23 Čikagoje (JAV); *knygų prekybininkas, leidėjas*.

Mokėsi pas daraktorių. Baigė protestantų kolegiją. 1886 atvyko į JAV, dirbo anglių kasyklose, kt. darbus. XIX a. pab. Detroite įkūrė spaustuvių liet. ir lenkiškoms knygoms spausdinti ir leisti. 1889 ten atidarė vieną iš pirmųjų liet. knygynų JAV. Priklausė įvairioms liet. dr-joms, tarp jų liet. knygų leidimo org-joms (Liet. mokslo dr-jai, Tėvynės mylėtojų dr-jai). Už ateistinę veiklą persekiotas, 1922–1927 gyveno Meksikoje. Parengė ir išleido kn. *Kaip daryti monus (štukas)*, 1890; *Keli žodžiai apie šiandienišką potografiją* (1893), knygyno k-gą (1890), kt. prekių k-gą (1891) ir kt.

L.: KAČINSKAS, Tomas; ir METELIONIS, Antanas M. *Trumpa kun. A. Mockaus biografija*. B.v., 1940; MICHELSONAS, Stasys. *Lietuvių išeivija Amerikoje*. Bostonas, 1961.

Bronius Raguoitis

MOLLINUS Nicolaus, Mollin, Mollyn * apie 1550 (vieta nežinoma), † 1625 Rygoje; *leidėjas, spaustuvininkas*.

Nuo 1575 iki 1587 Antverpene dirbo spaustuvininku. Amato galėjo išmokyti iš savo tėvo. Iš Antverpeno jį pasikvietė Rygos magistratas. Jo iniciatyva buvo įsteigta pirmoji šio miesto spaustuvė. Rygoje dirbo iki pat savo mirties. Per 38 metus išleido 179 knygas (126 – lot., 48 – vokiečių, 3 – latvių, po vieną – švedų ir suomių k.). Dirbo pagal sutartį su Rygos magistratu ir privalėjo nemokamai aprūpinti savo leidiniais miesto tarybą. Paskelbė LDK visuomenės ir kultūros veikėjų (P. Oderbornio, A. Volano) veikalų. Turėdamas karalių privilegijas, leido ne tik oficialiuosius raštus, bet ir grožinės lit-ros, filosofijos, teisės ir ped. veikalus.

L.: ZANDERS, O. *Tipogrāfs Mollins un viņa laiks*. Rīga, 1988.

Daiva Narbutienė

MUCHLINSKIS Antanas, **Muchliński** Antoni, * 1808 05 19 Sasnave arba Berezinoje (dabar Baltarusija), † 1887 10 25 Varšuvoje (Lenkija); orientalistas, filologas, *bibliofilas*.

Mokėsi Maladečinos apskrities bajorų m-kloje, studijavo teisę ir klasikinę filologiją Vilniaus u-te ir įgijo teisės kandidato laipsnį (1828), Peterburgo profesorių i-te, Užsienio reikalų kolegijos Azijos departamento Rytų kalbų i-te. 1832–1835 mokymosi tikslais lankėsi Turkijoje, Sirijoje, Palestinoje ir Egipte. 1839 Peterburgo u-to ekstraordinarinis profesorius, 1853 ordinarinis profesorius, 1859–1866 Rytų kalbų f-to dekanas. Peterburgo u-to garbės narys. Nuo 1835 dėstė Rytų istoriją ir geografiją, turkų, naująją graikų, nuo 1854 – arabų kalbas. 1846–1849 gyveno Varšuvoje, dirbo miesto b-koje. Nuo 1859 09 Vilniaus archeologijos kom-jos narys. Paskelbė turkų lit-ros ir lyginamosios kalbotyros darbų, istorijos šaltinių, tarp jų *Listy Władysława IV do Krzysztofa Radziwiłła Hetmana Polnego W. X. Litewskiego pisane 1612–1632 roku* (*Vladislovo IV laišakai Lietuvos DK etmonui Kristupui Radvilai, rašyti 1612–1632 metais*, 1867), straipsnių Lietuvos period. spaudoje. Buvo Lietuvos totorių istorijos ir kultūros tyrimų pradininkas, paskelbė *Исследование о происхождении и состоянии Литовских татар* (*Lietuvos totorių kilmės ir padėties tyrimas*, 1857) ir 1558 m. anoniminio autoriaus rankr. *Zdanie sprawy o Tatarach litewskich* (*Nuomonė apie Lietuvos totorių klausimą*, 1858). Daug Δ darbų liko rankraščiuose, dalis jų laikoma dingus, tarp jų 9 t. kelionės po Rytus dienoraštis, parengti spaudai Jono Dlugošo laišakai, kun. Antano Burnickio, XVIII a. vid. aplankiusio Palestiną, dienoraštis. Turėjo surinkęs turtingą b-ką. Joje buvę Lietuvos ir Lenkijos istorijos knygų bei rankr., orientalistikos veikalų prancūzų, vokiečių, arabų, armėnų, persų ir turkų k. Po Δ mirties dalį b-kos, knygas ir rankr., rašytus lenkų k., įsigijo Krokuvoje gyvenęs kun. Ignas Polkovskis. Pastarojo b-ką įsigijo grafas Aleksandras Poninskis. Tolesnis šios Δ b-kos likimas nežinomas. Orientalistinius rankr. ir knygas įsigijo Peterburgo u-tas, tarp jų Lietuvos totorių rankraštinių knygų, arabų poezijos kūrinių. Artimai bendravo su bibliofilu, Žemaičių diecezijos vyskupu sufraganu Jonu Chrizostomu Gintila.

L.: ALEKSANDRAVIČIUS, Egidijus. *Kultūrinis sąjūdis Lietuvoje 1831–1863 metais*: organizaciniai kultūros ugdymo aspektai. Vilnius, 1989; BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara. *Materiały Antoniego Muchlińskiego do problematyki tatarskiej i ąydowskiej. Iš Polskie opisywanie świata: od fascynacji egzotyką do badań antropologicznych*. Wrocław, 2000; KOTWICZ, Władysław; ir KOTWICZÓWNA, Maria. *Antoni Muchliński: życie i dzieła*. Wilno, 1935. STANISZ, Tadeusz. *Antoni Muchliński, orjentalista polski, 1808–1877. Rocznik Tatarski*. T. 2. Санкт-Петербург, 1996.

Tamara Bairašauskaitė

NAGEVIČIENĖ, Eitavičiūtė Marija Magdalena, * apie 1855–1860, † 1927 02 pr. Kaune; *knygyno savininkė*.

Δ knygynas Kretingoje įkurtas 1906 pr. ir veikė iki 1915. Prekiavo įvairia demokratine pasaulietine lit-ra, vadovėliais, period. leidiniais ir kt. Knygyną rėmė ir jam talkino Povilas Višinskis, Morta Zauniūtė, Juozas Jonas Palukaitis, Δ sūnus Vladas Nagevičius ir kt. liet. inteligentai. Δ bendradarbiavo su Marijos Šlapelienės ir kt. knygynais. Apie 1900–1901 iš Kretingos persikėlė į Rygą, kurios vienoje g-joje mokėsi sūnus. Δ bute buvo rengiami Rygos liet. moksleivių kuopelės susirinkimai. Po 1906 rėmė „Žiburėlį“. Pirmojo pasaulinio

karo metais gyveno Rusijoje (Peterburge, Sevastopolyje), kur laivyne tarnavo sūnus. 1918 grįžusi į Lietuvą, iki 1927 gyveno Kaune pas sūnų.

L.: RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Knygininkė Marija Magdalena Nagevičienė. *Žemaičių bibliofilas*, 2001, liep. 5.

Genovaitė Ragutienė

NEIMANAS Dovas Beras, **Neiman** Dov Ber, † 1840; *spaustuvių savininkas*.

Kelių Vilniaus ir Gardino spaustuvių savininkas. Vadovavo darbams J. Zawadzki spaustuvėje ir platino jos produkciją mugėse. 1820 Vilniuje atidarė spaustuvę, kurioje veikė žydų knygos skyrius.

Larisa Lempertienė

NOCHIMOVICIUS Simcha Zimelis, Simcha Zimel ben Menachem Nachum, † 1854; *spaustuvininkas, vienas pirmųjų žydų knygų leidėjų Lietuvoje*.

Iš tėvo Nachumo (Nochumo) paveldėjęs raidžių liejyklą Gardine 1803 atidarė spaustuvę, kurioje spausdino knygas lenkų ir hebrajų k. 1821 gavo leidimą abi įmonės perkelti į Vilnių. Čia tapo Menachemo Mano Romo kompanionu. Žydų knygas leido nuo 1837 iki 5-ojo deš. vidurio. 1827 gavo leidimą turėti dvi spaustuves Gardine ir Vilniuje. Joms vadovavo su sūnumis Moze Joeliu ir Jechezkelium. 1842 Mozės Joelio vardu įkūrė atskirą spaustuvę leidiniams ne žydų k. spausdinti. Jam mirus ši spaustuvė atiteko Mozei Joeliui, kurio pravardė „Tipografas“ vėliau tapo pavarde. Pastarasis su broliu nuo 1843 turėjo spaustuvę ir Kaune, į kurią 1851 perkėlė raidžių liejyklą. 1862, gavę leidimą veikti žydų spaustuvei Vilniuje, liejyklą sugrąžino. 1844–1861 M. Tipografas savo spaustuvėje spausdino ir lietuviškas knygas (pavienes lietuviškas knygas nuo 1830 leido ir Romo-Nochimovičiaus spaustuvė). Įmonė veikė iki Mozės Joelio mirties (1865).

L.: FEIGENZON, Shemuel Sh. Letoldot defus rom [Iš Romų spaustuvės istorijos]. *Iš Yahadut lita [Lietuvos žydai]*. T. 1. Tel-Aviv, 1959.

Larisa Lempertienė

OSSOWSKI Jakow, **Osovskis** Jakovas, * 1857 11 03 Plocke (Lenkija), † 1938 01 13 Kaune; *knygų prekybininkas, leidėjas*.

1866–1874 Varšuvoje baigė 4 g-jos klases ir mokėsi knygų prekybininko verslo. Nuo 1887 gyveno Kaune. 1887–1935 turėjo plataus asortimento univers. įvairiakalbės (daugiausia lenkiškos bei rusiškos) lit-ros knygyną. Plėtojo komisinę knygų, įvairių mokomųjų priemonių ir vadovėlių, natų prekybą, period. leidinių prenumeratą. Liet. spaudiniais neprekiavo. XX a. pr. papildomai vertėsi prekyba muzikos instrumentais bei dviračiais. Pirmojo pasaulinio karo metais atidarė ir komercinę b-ką. Nepriklausomybės metais knygų asortimento nekeitė. Knygyną tvarkė kartu su žmona Stanisława Nalepińska-Ossowska (* 1862 05 02 Varšuvoje, † 1947 07 02 Čenstochovoje), turėjusia knygų prekybos patirties. 1890–1900 bendradarbiavo su lenkų bibliografu K. Estreicheriu ir teikdavo žinias apie Kaune išleistas rusiškas knygas. 1900 įstojo į Rusų knygų prekybininkų ir leidėjų dr-ją. Išleido Kauno miesto vaizdų atvirukų.

L.: *Katalog dzieł nakładnych, w większej ilości nabytych i komisowych do komisowych do nabycia w księgarni J. H. Ossowskiego w Kownie*. Warszawa, 1899; *Katalog książek polskich do nabyciu w księgarni J. H. Ossowskiego w Kownie*. Warszawa, 1907; *Słownik pracowników książki Polskiej*. Warszawa; Łódź, 1972.

Nijolė Lietuvninkaitė

PALUKAITIS Juozas Jonas, * 1883 Skindeliškėje (Marijampolės r.), † 1918 04 12 Panevėžyje, palaidotas Naujamiestyje (Panevėžio r.); pedagogas, publicistas, bibliotekininkas.

1904 baigė Veiverių mokytojų sem-ją. Dalyvavo 1905–1907 revoliucijos įvykiuose. 1905–1918 mokytojavo Višakio Rūdos, Kretingos, Luokės, Naujamiesčio, Panevėžio m-klose. M-klose steigė b-kėles. Jo asm. b-ka naudojosi gyventojai. Dalyvavo „Blaivybės“ dr-jos skyrių veikloje. Nuo 1905 bendradarbiavo liet. periodikoje. 1915–1916 Panevėžio apylinkėse su kt. slaptai leido Pažangaus aukštaičių jaunimo s-gos laikr. *Laisvės kelias* (iki 1916 nr. 4 – *Liuosas kelias*). Rašė įvairiais vaikų auklėjimo ir m-klos klausimais, tarp jų – apie blaivybę, b-kas, lektūrą, skelbė skaitymo duomenis. Slapyv.: Mokytojas J.P., Višakėlis, Višakis ir kt.

L.: JAKUČIONIS, Augustinas. Juozas Jonas Palukaitis. *Darbo balsas*, 1918, geg. 4; Mokytojas Juozas Jonas Palukaitis: nekrologas ir prisiminimai. *Lietuvos mokykla*, 1918, nr. 7/8, p. 173–189; RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Keli žodžiai apie J. Palukaitį. *Tėvynė*, Panevėžys, 1991, rugpj. 2.

Genovaitė Ragutienė

PAUKŠTYS Juozas, * 1861 03 17 Naujininkuose (Vilkaviškio r.), † 1906 01 18 Edvardavilyje (JAV), palaidotas Shawnee svetimšalių kapinėse JAV; *knygų ir laikraščių leidėjas*.

Baigė Kaupiškių pr. m-klą (Vilkaviškio r.). 1878 pab. atvyko į JAV. Dirbo Pensilvanijoje (Shenandoahe) anglių kasyklose. XIX a. pab. Plimute vertėsi įvairia prekyba. Δ vienas iš savišalpos ir švietimo org-jos „Susivienijimas lietuvių Amerikoje“ kūrėjų (1886) ir veikėjų. Kartu su verslininku Antanu Pajauju įsteigė spaustuve, nuo 1886 pr. Plimute pradėjo leisti *Vienybės lietuvininkų* laikr. ir kt. liet. spaudinius. 1886–1897 išleido apie 40 liet. knygų: paties parengtas *Spasabas greito išsimokslinimo angliškos kalbos...* (1886), *Dainos lietuviškos iš visur surinktos* (1887, 1889), Simono Daukanto *Lietuvos istorija* (2 tomai, 1893–1897), Lauryno Ivinskio išverstą *Gyvenimas Genovaitės* (1895), Motiejiaus Valančiaus *Pasakojimas Antano Tretininko* (1891), Antano Vienažindžio *Dainos parašytos kun. Antano Vienožinskio* (1894), kt. autorių knygas, įvairių dr-jų įstatus ir kt. spaudinius.

Š.: GIRDVAINIS, J.V. *Amerikos lietuvių kultūros istorijos medžiaga*. Šas. 4. VUB Rankr. skyrius, d. 1172, lap.17–19.

L.: MICHELSONAS, Stasys. *Lietuvių išeivija Amerikoje*. Bostonas, 1961.

Bronius Ragutis

PCZYCKI, Krzycki, Skrzycki Maurycy, Stanisław, Mauritis Carmelita, Pčickis Mauricijus, Stanislovas, * 1770 Pyšnohoroje (Baltarusija), † po 1844 Gluboke (Baltarusija); vienuolis, grafikas, *knygų iliustruotojas*.

1784–1792 mokėsi Bereziečiaus bazilijonų m-kloje, vėliau Polocke. 1793 įstojo į Gluboko basųjų karmelitų vienuolyną, kuriame atliko noviciatą, mokėsi filosofijos ir teologijos. 1805–1809 Vilniaus u-te studijavo raizybą. Nuo 1798 Vilniaus Užnerio basųjų karmelitų vienuolyno definitorius, nuo 1817 Kauno šv. Kryžiaus basųjų karmelitų, 1826–1844 Vilniaus Aušros vartų basųjų karmelitų vienuolynų prioras. 1844 persikėlė į Gluboko basųjų karmelitų vienuolyną. Išraižė 4 lakštų *Kalendarz nieustajacy (Amžiną kalendorių, 1801)*, Napoleono Bonaparto portretą (1801) knygai *Życie, czyny i wyniesienie Bonaparta (Bonaparto gyvenimas, darbai ir išaukštinimas, 1802)*, Vilhelmo Kalinskiego portretą knygai *Kazania i mowy xiędza Gwilhelma Kalinskiego (Vilhelmo Kalinskiego pamokslai ir kalbos, 1805)*, prancūzų generolo Viktoro Moreau portretą knygai *Hystoria życia i czynow generala Moreau do pokoiu Lunewilskiego (Generolo Moro gyvenimo ir darbų istorija iki Lunevilio taikos, 1806)*, iliustravo *Wybor modłów dla prawdziwych czcicielow Naywyższego Tworcy (Maldų rinkinys Aukščiausiojo Kūrėjo garbintojams, 1808)*. Iliustracijoms būdingas klasicizmo stilius.

L.: GASIŪNAS, V. Mauricijaus Pčickio gyvenimas ir kūryba. *Lietuvos dailės muziejaus metraštis*, 2001, t. 4, p. 18–28.

Vladas Gasiūnas

PENČYLA Vincentas, * tarp 1865–1870 Juoduosiuose Šaltiniuose (Marijampolės r.), † 1930 08 06 Marijampolėje; liaudies meistras, *knygyno savininkas*.

Baigė Liudvinavo dviklasę m-klą. Mokėsi staliaus amato pas žinomus Marijampolės, Vilniaus, Varšuvos meistrus. 1891 gyveno ir dirbo Marijampolėje. 1895 ten turėjo bažnytinį baldų dirbtuvę. Talkino 1901 kuriant slaptą Artojų dr-ją. Prisidėjo prie draudžiamos liet. spaudos platinimo. Marijampolės, Kalvarijos, Daukšių, Švėtežerio ir kt. bažnyčioms sukūrė altorių ir kt. jų vidaus įrenginių. Marijampolėje įsteigė vieną iš pirmųjų liet. knygynų po liet. spaudos atgavimo – „Lietuviškų knygų, rašymo priemonių ir galanterijos krautuvę“. Jau 1906 knygyno asortimentas buvo tolygus žymiausių liet. knygynų (pvz., Petro Vileišio, „Vilniaus žinių“ knygyno) asortimentui. 1908 Δ knygyną tvarkė Bronius Sirutis, 1908–1913 – Adomas Dundzila, vėliau žinomi knygų leidėjai. Savo lėšomis išleido Antano Petrausko apysakas *Laisvės metu* (1908) bei k-gą *Vincento Penčylos sankrovos katalogas mokslui vadovėlių ir kitų prekių Marijampolėje* ir kt. Δ knygynas veikė iki 1915 kaizerinės okupacijos. 1907 Δ buvo tarp pirmųjų keliasdešimties Liet. mokslo dr-jos narių. Po 1918 dirbo įvairius darbus, buvo Marijampolės amatų m-klos mokytojas stalius.

L.: RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *Spaudą atgavus*. Vilnius, 1996; A.a. Vincas Penčyla. *Suvalkiečiai*, 1930, rugpj. 10. Parašas: K.L.

Genovaitė Ragutienė

PIROŽNIKOVAS Izaokas, **Пиро́жников** Jicchak, * 1859 Chorticoje (Rusija), † 1933 Niujorke (JAV); poetas, lingvistas, *leidėjas*.

Mokėsi Varšuvos konservatorijoje, dirbo muzikos vadovu Vilniaus žydų mokytojų i-te. 1899 Vilniuje atidarė leidyklą ir spaustuve, kurias 1911 pardavė Izaokui Funkui.

L.: ЭЛЬЯШЕВИЧ, Дмитрий. *Правительственная политика и еврейская печать в России, 1727–1917* очерки истории цензуры. Санкт-Петербург; Иерусалим, 1999, p. 641

Larisa Lempertienė

PLEPYS Saulius, * 1939 01 10 Šiauliuose; mokytojas, literatas, *bibliotekos darbuotojas*.

1942 po sunkios ligos neteko regėjimo. 1964 baigė Vilniaus u-tą (rusų k. ir lit-ros spec.). Nuo tada dirba Lietuvos akliųjų d-joje. 1967–1973 žurn. *Mūsų žodis* redaktoriaus pavaduotojas, 1973–1989 Lietuvos akliųjų dr-jos l-klos direktorius – vyr. redaktorius. Nuo 1990 dirba Lietuvos akliųjų b-koje, nuo 1998 Lietuvos akliųjų ist. muziejaus vedėjas, Lietuvos žurnalistų s-gos narys (1972). 1989–1990 Londono radijo BBC rusų tarnybos neetatinis korespondentas. Nuo 1955 parašė, sudarė ar redagavo daugiau nei 200 straipsnių ar knygų. Tarp jų parengė Lietuvos akliųjų dr-jos literatų kūrybos almanachą *Vaivorykštė* (t. 2–3, 1976, 1980), *Tifologijos enciklopedinį žodyną* (leistas 1981–1986 Brailio raštu, 22 kn.), išleido kn.: *Etiudai apie akluosius* (1989, Brailio raštu), *Maištas prieš lemtį* (1994, reginčiųjų raštu). Paskelbė straipsnių apie akluosius ir jų spaudą, išvertė iš rusų k. tifloginių knygų, 1970–1990 žurn. *Mūsų žodis*, *Tifologijos*, *Politikos panoramos* ir kt. leidinių red. kolegijos narys. 1986 gavo tifologijos premiją.

L.: *Saulius Plepys: literatūros rodyklė* (1955–1998). Vilnius, 1998.

Žiedinė Zaveckienė

POŽARSKAS Mykolas, * 1927 02 20 Panoteriuose (Jonavos r.), † 1986 06 27 Vilniuje; visuomenės, *knygos ir leidybos veikėjas*.

1951 baigė VU (teisės spec.), 1958 – Aukšt. partinę m-klą prie TSKP CK. Teisės mokslų kandidatas (1974), docentas (1983). Nuo 1947 dirbo įvairiose tarybinėse, Lietuvos KP įstaigose. 1954–1956 Polit. ir moksl. lit-ros l-klos vyr. redaktorius, 1961–1963 Kultūros ministro pavaduotojas, 1963–1987 Valstybinio leidyklų, poligrafijos ir knygų prekybos reikalų k-to pirm. pavaduotojas, 1965–1987 liet. tarybinių enciklopedijų vadovaujantis narys. Nuo 1974 dėstė VU. Išleido kn. *Kultūros augimas Tarybų Lietuvoje šeštajame penkmetyje* (1956, lenkų k. 1957), *Cultural life in Lithuania* (*Kultūros gyvenimas Lietuvoje*, 1966, vok. k. 1967), *Tarptautinės teisės apybraižos* (su Pranu Kūriu), 1985 ir kt. 1986 su kt. už Liet. tarybinės enciklopedijos leidimą gavo Valstybinę premiją. Nusipelnęs kultūros veikėjas (1977).

Bronius Ragutis

PRŪSEIKA Leonas, tikr. **Vabalas** Albertas, * 1887 11 10 Daugėlaičiuose (Vilkaviškio r.), † 1961 03 24 Čikagoje (JAV); kultūros veikėjas, redaktorius, publicistas; *spaudos darbuotojas*.

1907–1909 Peterburgo u-te studijavo teisę. 1909–1911 už socialdemokratinę veiklą, draudžiamos lit-ros platinimą kalėjo Suvalkų kalėjme. 1910 nuteistas tremčiai iki gyvos galvos į Sibirą. 1911 iš tremties pabėgo į JAV. Lietuvoje dalyvavo „Šviesos“ dr-jos veikloje. Nuo 1905 bendradarbiavo *Vilniaus žinių*, *Naujosios gadynės*, *Skardo*, *Žarijos* laikr. Rašė apie liet. vaikų periodikos steigimą, vaikų skaitybą, inteligentų vaidmenį kaime, švietimo dr-jų veiklą ir kt. Nuo 1908 akredituotas „Vilniaus žinių“ korespondentas Peterburge, Valstybės Dūmoje. JAV priklausė įvairioms visuom., kultūros ir kt. org.-joms. 1915 su kt. įkūrė knygų leidimo ir kultūros dr-ją „Amerikos liet. darbininkų lit-ros dr-ja“, 1915–1917 ir 1924–1930 buvo jos pirm. Redagavo JAV liet. ir kt. k. laikraščius: 1912–1917 *Laisvę*, 1918–1924 *Novyj mir*, 1924–1926 profsąjungų laikr. *Darbas*. 1926–1931 ir 1936–1961 dirbo *Vilties* laikr.

Paskelbė str. ir atsiminimų apie Lietuvos ir JAV liet. lit-ros, spaudos veikėjus, laikraščius ir knygas. Į liet. k. 1920 išvertė Vladimiro Fričės *Vakarų Europos istoriją*. Išleido kn. *Atsiminimai ir dabartis* (1956 JAV, 1960 Lietuvoje), rink. *Publicistika* (1965 Lietuvoje). Slapyv.: A. Žūt Būtis, Don Alberto, Dėdelė ir kt.

L.: MIZARA, R. Leonas Prūseika. Iš PRŪSEIKA, L. *Atsiminimai ir dabartis*. Vilnius, 1960; JOKUBKA, Stasys Jonas. Pratarė. Iš PRŪSEIKA, Leonas. *Publicistika*. Vilnius, 1965.

Bronius Raguotis

PUPŠAITĖ, Pupčaitė Marijona, * apie 1838; valstietė, *knygnešė*.

Gyveno Švėkšnoje (Šilutės r.). Priklausė M. Valančiaus suburtai knygnešių org.-jai liet. spaudai leisti bei platinti. Liet. spaudos parsigabendavo iš Tilžėje gyvenančio kun. Johanno Zabermanno. Knygas per sieną padėdavo pernešti pasienyje gyvenantys valstiečiai. Platindavo Raseinių ir Telšių apskr.: Švėkšnos, Laukuvos, Šiluvos, Rietavo, Plungės ir kt. parapijose. 1869 policijai įskusta, buvo gaudoma, bet pavyko pasitraukti į M. Lietuvą. 1870 01 18 grįžusią į Lietuvą vėl išdavė. Areštuota Žvingiuose (Šilalės r.), per kratą rasta viena liet. knyga. Kalinta Raseiniuose, nuo 1870 06 25 – Vilniuje. Kalėjo kartu su knygneše Karolina Laurinavičiute. Per tardymus nieko neišdavė. 1871 03 10 paskirta griežta policijos priežiūra gyvenamajame vietoje (Švėkšnoje).

L.: BIRŽIŠKA, V. Vyskupo M. Valančiaus bylos. *Mūsų senovė*, 1921, kn. 1, p. 18; MERKYS, V. *Draudžiamosios lietuviškos spaudos kelias*. Vilnius, 1994; MISIUS, K. Pavojingiausias ginklas – lietuviška knyga: ką caro valdžia žinojo apie vyskupo M. Valančiaus knygnešius. *Metai*, 1994, nr. 6.

Benjaminas Kaluškevičius, Kazys Misius

REIZENAS Zalmenas, **Reizen** Zalmen, * 1887 Koidanove (Baltarusija), † 1941 Rusijoje; jidiš kalbos ir žydų lit-ros tyrinėtojas, *žurnalistas, leidėjas*.

1908 išleido jidiš k. vadovėlį (su vyresniuoju broliu Avromu) ir *Gramatik fun der jidišer šprach* (*Jidiš kalbos gramatika*). Išplėstas ir redaguotas leidimas pasirodė 1920. 1914 išleido biobibliografinę enciklopediją *Leksikon fun der jidisher literatur un prese* (*Žydų literatūros ir spaudos leksikonas*). Išplėstas 4 t. leidimas *Leksikon fun der jidisher literatur, prese un filologie* (*Žydų literatūros, spaudos ir filologijos leksikonas*) išėjo 1926–1929. Redagavo knygas jidiš k., žurn. *Jidiše filologije* (*Žydų filologija*). Parašė knygas apie žydų rašytojus A. Gotloberį (su A. Fridkinu), I.L. Perecą (I. L. Peretz—*Zayn Lebn un Zayne Verk*, I.L. Perecas – *jo gyvenimas ir darbai*, 1931). 1925 padėjo organizuoti Žydų moksl. i-tą (JIVO), dirbo jo filologijos ir lit-ros skyriuose, redagavo jo leidinius. 1920–1939 laikr. *Vilner tog* (*Vilniaus diena*) leidėjas. Represuotas sovietmečiu.

L.: *Encyclopaedia Judaica*. CD ROM ed. B.v., b.m.

Larisa Lempertienė

ROMAS Baruchas ben Juozapas, **Rom** Baruch ben Josef, * 1750 Galicijoje, † 1803 ?; *spauštininkas, leidėjas*.

Spauštininkų žydų dinastijos, žydų knygų leidybos Lietuvoje pradininkas, Romų šeimos spauštuvės steigėjas. 1789 gavo privilegiją steigti žydų spauštuvę. Ją atidarė Ozioruose (Jezioruose)

netoli Gardino. Pirmą knygą išleido 1791. 1799 spaustuvė perkelta į Vilnių. Po Δ mirties ji atiteko sūnui Menachemui Manui. Kaip dinastinė įmonė spaustuvė veikė 1799–1940.

L.: FEIGENZON, Shemuel Sh. Letoldot defus Rom [Iš Romų spaustuvės istorijos]. Iš *Yahadut lita* [Lietuvos žydai]. T. 1. Tel-Aviv, 1959

Larisa Lempertienė

ROMAS Juozapas Reubenas, **Rom** Josef Reuven, † 1858; *spaustuvininkas, leidėjas*.

Menachemo Mano Romo sūnus. Po tėvo mirties 1841 ėmė vadovauti šeimos l-klai ir spaustuvei. Po jo mirties įmonė atiteko sūnams. Veikliausias buvo **Dovydas** († 1860 Sankt-Peterburge, Rusija). Pastarajam mirus, įmonės dviem spaustuvėms ir l-klai vadovavo našlė Debora **Harkavi-Rom** († 1903). Nuo 1863 l-kla ir spaustuvė pavadinta „Našlės ir brolių Romų spaustuvė“, nuo 1912 – „Našlės ir brolių Romų leidyklos ir spaustuvės akcine bendrove“. Įmonė leido spaudinius žydų ir kt. k. šlovę jai pelnė pavyzdingi žydų knygų leidimai, ypač *Talmudo*. Nuo 1910 įmonė priklausė baronui Dovydui Gincburgui, o šiam mirus – jo įpėdinams, bet pavadinimas nebuvo pakeistas per visą įmonės egzistavimo laikotarpį (iki 1940).

L.: FEIGENZON, Shemuel Sh. Letoldot defus Rom [Iš Romų spaustuvės istorijos]. Iš *Yahadut lita* [Lietuvos žydai]. T. 1. Tel-Aviv, 1959.

Larisa Lempertienė

ROMAS Menachemas Manas, **Rom** Menachem Man, † 1841; *spaustuvininkas, leidėjas*.

Barucho Romo sūnus. 1806 šeimos spaustuvę sujungė su Gardino, o vėliau – kt. Vilniaus spaustuvėmis. Jo leidžiamos knygos išeidavo su pažyma „Maneso ir Zimelio spaustuvė“ arba „Bendrasavininkų Menachemo Mano ben Barucho ir Simchos Zimelio ben Nachumo spaustuvė“. 1830 spaustuvė išleido *Bibliją*, o nuo 1835 leido *Talmudą*, dėl kurio teko stoti į konkurencinę kovą su Slavutos spaustuvininkais. Konflikto rezultatas buvo caro Ministrų k-to 1836 sprendimas uždaryti visas žydų spaustuves Rusijos imperijoje, išskyrus Kijevo ir Vilniaus. Tokiu būdu Δ įgijo monopoliją Lietuvoje leisti žydų knygas, kurį Romų spaustuvė ir l-kla ją išlaikė iki 1862.

L.: FEIGENZON, Shemuel Sh. Letoldot defus Rom [Iš Romų spaustuvės istorijos]. Iš *Yahadut lita* [Lietuvos žydai]. T. 1. Tel-Aviv, 1959.

Larisa Lempertienė

ROZENKRANCAS Abraomas Cevi, **Rozenkranc** Avraham Cevi, * 1815 Klecke (Baltarusija), † 1901 Vilniuje; *leidėjas*.

Su S.J. Finu 1862 Vilniuje įsteigė žydų knygų l-klą ir spaustuvę. 1874 prie jų prisidėjo Mendelis Šriftzeceris, su kuriuo Δ anksčiau dirbo raidžių rinkėju Romų spaustuvėje. 1890, Finui mirus, Δ ir Šriftzeceris liko įmonės bendrasavininkiais. Po Δ mirties jos dalį paveldėjo sūnus **Dovydas**. L-kla ir spaustuvė veikė iki 1941. Nuo 1920 priklausė Abraomui Leibui Šalkovičiui ir kompanionams.

L.: MERKYS, Vytautas. Lietuvos poligrafijos įmonės 1795–1915 m. Iš *Spauda ir spaustuvės*. Vilnius, 1972.

Larisa Lempertienė

RUBAKINAS Nikolajus, * 1862 07 13 Oranienbaume (Rusija), † 1946 11 23 Lozanoje (Šveicarija), 1948 palaidotas Maskvoje; rusų mokslo populiariintojas, *knygotyrininkas, bibliografas, bibliopsichologijos pradininkas*.

Baigė Peterburgo u-tą. 1907 emigravo į Šveicariją. Vienas iš Tarpt. bibliopsichologijos i-to įsteigėjų. XX a. pr. su Δ ryšius palaikė Albinas Rimka, parašęs skyrių jo veikalų *Среду книг (Tarp knygų)* trečiajam t. (1915), t.p. *Aušrinės* red. Balyš Sruoga sutarė su Δ dėl konsultacijų savišvietos, b-kų komplektavimo reikalais. Δ darbus skaitybos, bibliogr. temomis, jo mokslo populiarinimo kūrinius vertė, jų idėjas skleidė ir jomis rėmėsi apie 30 liet. aut. (Vaclovas Biržiška, Stasys Brašiškis, Kostas Korsakas, Jonas Norkus, Vincas Ruzgas, Aleksandras Ružancovas, Vytautas Steponaitis, Antanas Sugintas, Mečys Vasiliauskas ir kt.). Apie Δ veikalus ir idėjas dėstoma Vilniaus u-to bibliotek. spec. studentams. Liet. k. išleista *Kam ir kaip reikia skaityti knygos* (1925), rink. *Kaip savarankiškai lavintis* (1965), nuo 1900 – daugiau kaip 10 mokslo populiarinimo knygelių. Δ veikla ir darbai darė įtaką liet. knygotyros, bibliot., bibliogr., savišvietos teorinei ir praktinei minčiai.

L.: KRUKAS, T. Nikolajus Rubakinus. Iš RUBAKINAS, N. *Kaip savarankiškai lavintis*. Vilnius, 1965.

Genovaitė Raguotienė

RUBŠYS Antanas Leonardas, * 1923 11 05 Bučiuose (Šilalės r.), † 2002 08 28 Niujorke, palaidotas Laukuvoje (Šilalės r.); kunigas, prelatas, profesorius, *Šv. Rašto vertėjas ir tyrinėtojas*.

Baigė Šilalės g-ją. 1943–1945 mokėsi Telšių ir Eichstato (Vokietija) kunigų sem-jose. 1945–1949 Romos Grigaliaus u-te studijavo teologiją, o 1949–1951 Popiežiniame Biblijos i-te Šv. Raštą, įgijo teologijos ir Šv. Rašto licenciato laipsnius, 1958 – Šv. Rašto daktaro laipsnį. Jeruzalės popiežiniame i-te kurį laiką studijavo hebrajų k. ir archeologiją. Liet. katalikų mokslo akad-jos akademikas. 1948 įšventintas kunigu. Išvykęs į JAV nuo 1953 San Diego bei Niujorko dvasinėse sem-jose dėstė Šv. Raštą, hebrajų ir graikų k. 1959 išrinktas Niujorko Manhatano kolegijos Šv. Rašto ir biblinių kalbų profesoriumi, ten išdirbo iki mirties. Rinkdamas medžiagą Šv. Rašto tyrinėjimams, 1978–1981 dalyvavo Artimųjų Rytų archeologinėse ekspedicijose. 1994–2002 dėstė Šv. Rašto egzegezę Lietuvos kunigų sem-jose, VDU bei Vilniaus pedagoginiame u-tuose. 1994 popiežius Jonas Paulius II jam suteikė Popiežiaus rūmų prelato titulą. 1978–1995 iš hebrajų, aramėjų ir graikų k. išvertė *Senąjį Testamentą*. Parašė Šv. Rašto tyrimuosius veikalus: *Raktas į Naująjį Testamentą* (Putnam, 2 d., 1978–1979; fotografuotinis leid. 1997); *Raktas į Senąjį Testamentą* (3 d., Brooklyn-Putnam, 1982–1985; fotograf. leid. 1995–1996). Už vertimą ir šiuos veikalus 1995 apdovanotas Lietuvos nacionaline premija. Šia tema dar parašė kn. *Šventojo Rašto kraštuose* (3 d. Putnam, 1982–1990; 2 leid. Vilnius, 1998). Parengė visą Šv. Raštą viena knyga (1998). Jam parašė pratarinę, įvadą, komentarus, sudarė *Senajo Testamento sąvokų žodyną*. Šv. Rašto temomis paskelbė studijų periodikoje *Aiduose*, *Ateityje*, *Darbininke*, *Drauge*, *Laiškuose lietuviams*. Už jas 1980 paskirta Ateities federacijos premija. Parašė studiją *Islamas* (2002). Už nuopelnus Lietuvos kultūrai išrinktas VDU garbės daktaru. Priklaušė keturioms pasaulinėms biblistikos dr-joms.

L.: In memoriam prelatui Antanui Rubšui. *Katalikų pasaulis*, 2002, nr. 3, p. 3.

Irena Petrauskienė

SAKALAUSKAS-VANAGĖLIS Ksaveras, * 1863 04 27 Kalesninkuose (Alytaus r.), † 1938 06 15 Varšuvoje (Lenkija), palaidotas Vilniuje, Rasose; pedagogas, rašytojas, *bibliofilas*.

1883 baigė Veiverių mokytojų sem-ją. 1884–1888 mokytojavo Lietuvoje (Pajevonyje, Beržininkuose), nuo 1888 – Lomžos gub., Lomžoje. Dalyvavo įkuriant ir plėtojant Lomžos liet. dr-ją „Pagalba“. Platino *Aušrą*, kt. liet. knygas ir žurnalus. Nuo 1908 gyveno Varšuvoje, dirbo mokytoju, dalyvavo Varšuvos liet. dr-jos veikloje. Pas Varšuvos bukinistus ir antikvarus ieškojo senų lituanistinių knygų sau ir liet. mokslininkams. Kėlė Knygų mylėtojų (bibliofilų) dr-jos steigimo Kaune idėją, pateikė siūlymų dėl dr-jos stojamojo ir nario mokesčio, jos atstovų užsienio šalyse. Kai kuriuose apsakymuose yra knygos, skaitymo, mokymosi vaizdų ir motyvų. 1884 pradėjo bendradarbiauti liet. draudžiamoje spaudoje (*Aušroje*), nuo 1904 kt. liet. laikraščiuose (ypač *Šaltinyje*, *Šaltinėlyje* ir kt.). 1909–1910 JAV tvarkė liet. laikr. *Draugas* vaikų skyrių, Lietuvoje ir JAV išėjo per dešimtį Δ prozos, poezijos ir kt. knygų vaikams ir suaugusiems, tarp jų rink. *Raštai* (1921). 1995 Vilniuje išleista Δ kūrybos rinktinė *Kur banguoja Nemunėlis*. Slapyv. Vanagėlis tapo neatskiriamu pavardės priedu.

L.: AURYLA, Vincas. *Lietuvių vaikų literatūra*. D.1. Vilnius, 1967; LINKEVIČIUS, Jonas. Aušros nušviestu keliu. Iš SAKALAUSKAS-VANAGĖLIS, K. *Kur banguoja Nemunėlis*. Vilnius, 1995, p. 5–16.

Genovaitė Raguotienė

STRAŠŪNAS Matas, **Strašun** Matitjahu, * 1817 Vilniuje, † 1885 Vilniuje; mokslininkas, *bibliografas*, *bibliofilas*, *asmeninės bibliotekos savininkas*.

1841–1842 su uošviu Juozapu Eliasbergu finansiškai parėmė Romų spaustuve, kuri po Menachemo Mano Romo mirties patyrė sunkumų. Dėl to spaustuvė galėjo tęsti darbą. Δ buvo mecenatas, palaikydavo Vilniaus žydų švietėjų veiklą, bendruomenę. Savo daugiau nei 5,7 tūkst. tomų, tarp jų inkunabulų ir rankraščių, b-ką su jai skirtomis patalpomis padovanavo Vilniaus žydų bendruomenei su sąlyga, kad naudojimasis b-ka būtų nemokamas ir visiems prieinamas. 1889 Berlyne jo sūnėnas Dovydas, kurį Δ paskyrė savo testamentu vykdytoju, išleido šio rinkinio k-gą *Likutei šošanim* (*Rožių rinkimas*), turintį 5,8 tūkst. įrašų. Nuo 1889 b-ka tapo Vilniaus žydų bendruomenės ir gavo Δ vardą. 1899 pastatytos naujos patalpos, į kurias b-ka perkelta 1901. Kolekcija pasipildė iki 35 tūkst. t., kurių daugumą dovanavo S.J. Finas (keletą šimtų), J. Behakas (apie 1 tūkst.), Ch. L. Markonas (3,6 tūkst.), J.A. Benjakobas (keletą tūkst.), Dovas Beras Ratneris (per 2 tūkst.), Mordechajus Epšteinas (1 tūkst.). Originaliai Δ kolekcijai pastate skirtas specialus kambarys. Skaitykla turėjo 100 vietų. Nuo 1928 b-ka gaudavo visų spausdinamų hebrajų ir jidiš knygų egzempliorių. 1920–1951 Vilniaus senamiestyje buvo Δ gatvė (dabar Žemaitijos).

L.: *Mattityahu Strashun*: scholar, leader and book collector. New York, s.a.

Larisa Lempertienė

STRUK Hermann, **Štrukas** Hermanas, * 1876 Berlyne, † 1944 Haifoje (Palestina); dailininkas, *knygų iliustruotojas*.

I pasaulinio karo metais tarnavo vokiečių armijoje Lietuvoje. Parašė atsiminimus apie susitikimus su Lietuvos žydais. Iliustravo kn.: *Skizzen aus Litauen, Weissrusland und Kur-*

land. 60 Steinzeichnungen mit Text von Hermann Struk und Herbert Eulenberg (Lietuvos, Baltarusijos ir Kuršo šikcai, 1916), Vilniaus hebrajų poeto Zalmano Šneurio poemą *Vilna* (Vilnius), kurios specialus leidimas su Δ iliustracijomis išėjo Berlyne 1923.

L.: KAUNAS, Dðmas. Autografijai apindesys ir kasdienybð. Iš *Panevðiø apskrities institucinės bibliotekos konferencija*, 1999. Panevðys, 2000, p. 35.

Larisa Lempertienð

SUCKEVERIS Abraomas, **Suckever** Avrom, * 1913 Smorgonðje (Baltarusija); jidiš poezijos klasikas, žydų kultūros veikðjas, *leidðjas*.

Vaikystð praleido Sibire, kur jo šeima persikëlð I pasaulinio karo metu. 1920 šeima grįžo į Vilnių. Mokðsi žydų religinðje m-kloje ir g-joje. Vðliau studijavo lit-rà Vilniaus u-te. 1930 pr. tapo žydų literatų ir dailininkų grupðs „Jung Vilnø“ („Jaunasis Vilnius“) nariu. Nuo 1933 savo eilðraðiø skelbð periodikoje. Pirmoji kn. *Lider (Dainos)* išðjo Varšuvoje 1937. 1941–1943 Vilniaus gete slðpð žydų knygas ir kultūros objektus. Nuo 1943 – žydų partizanų bûrio narys. Po karo su Š. Kačerginskiu surado dalį paslðptų kultūros lobiių ir įkūrð Žydų muziejų, kuris 1949 buvo sovietų valdžios uždarytas. 1946 buvo liudytojas Niurnbergo procese. Nuo 1947 gyvena Izraelyje. Nuo 1949 svarbiausio šiuolaikinio jidiš lit-rai ir filologijai skirto žurn. *Di Goldene keit (Auksinð grandinð)* redaktorius.

L.: *Encyclopaedia Judaica*. CD ROM ed. B.v., b.m.

Larisa Lempertienð

ŠALTENIS Juras Arnas, * 1911 05 06 Paželviuose (Ukmergðs r.), † 1959 06 05 Vilniuje; teatrologas, dramaturgas, *bibliotekininkas*.

Studijavo VDU. Nuo 1931 pradðjo žurnalisto ir publicisto veiklą. 1931–1935 Šiauliuose buvo laikr. *Šiaurðs Lietuva* red. darbuotojas, *Lietuvos aidø* korespondentas, žurn. *Menas* redaktorius, Šiaulių teatro sekretorius. 1937–1938 Klaipðdoje redagavo žurn. *Teatras*, dirbo laikr. *Vakarai* redakcijoje. 1934 Šiaulių teatre pastatyta Δ pjesð *Saulðs vaikai*, 1936 Klaipðdoje – *Grafaitð Marija*. 1939–1940 Kauno g-jos bibliotekininkas. 1941–1944 Vilniuje *Naujosios Lietuvos* red. narys. Nuo 1944 laikraðių, teatro įstaigų bendradarbis. Raðð teatro, lit-ros, kt. kultūros temomis. 1939–1940 paskelbð straipsnių moksleivių skaitybos, b-kų darbo klausimais (*Kelios liūdno bibliotekininko pastabos mokiniams, Knygos ir žmonðs (Ið bibliotekininko užrašų), Jaunimas skøsta literatūriniamø šlamšte, Biblioteka auklðtojos vaidmenyje* ir kt. Slapyv.: Jur. Š., Šilðnas J. ir kt.

L.: J.A. Šaltenis. Iš *Konferencijos, skirtos teatro istoriko, dramaturgo, vertðjo, publicisto Jurgio Arno Šaltenio 85-osioms gimimo metinðms, stenograma*. Vilnius, 2001.

Genovaitð Ragutienð

ŠATRIJOS RAGANA (tikr. **Pečkauskaitð Marija**), * 1877 03 08 Medingðnuose (Plungðs r.), † 1930 07 24 Židikuose (Mažeikių r.); rašytoja, pedagogð, *bibliotekininkð, knygyno vedðja*.

1892 mokðsi Peterburgo Šv. Kotrynos g-joje. 1896 Varšuvoje baigð bitininkystðs kursus. 1905–1907 laisva klausytoja studijavo Ciùricho, Fribùro u-tuose. 1908–1909 Vilniuje kun. Antano Miluko lðšomis įsteigto knygyno „Birutð“ vedðja, dirbo kartu su seserimi Sofija Pečkauskaite (1879–1970). 1908 Shenandoahe (JAV) išleistas knygyno k-gas. 1907–1908 parengð „Vilniaus auðros“ dr-jos b-koms rekomenduojamos lit-ros sàrašo projektà.

1910 išrinkta į „Žiburio“ dr-jos b-kų kom-ją toms b-koms komplektuoti ir tvarkyti. 1909–1915 Marijampolės „Žiburio“ mergaičių prog-jos mokytoja (faktiškai vedėja). Nuo 1915 gyveno Židikuose. Apie 1920 ten įkūrė b-ką, 1927 – liaudies u-tą. Ypač domėjosi vaikų gyvenimu ir skaitymu. Periodikoje rašė apie knygą, b-kas, lektūrą. Δ kūrinuose dažni knygos, knygnešių, mokymosi vaizdai ir motyvai. Be Δ grožinės lit-ros knygų, išleista jos vertimų (Henryko Sienkiewicziaus, Boleslawo Pruso kūrinių, Friedricho Wilhelmo Försterio ped. veikalų), pedagoginės publicistikos kn. *Motina auklėtoja* (1928), *Rimties valandėlė* (1928), epistolikos (*Laiškai*, 1986).

L.: ŽÉKAITE, Janina. *Šatrijos Ragana*. Vilnius, 1984.

Genovaitė Ragutienė

ŠIAUČIŪNAS Povilas, * 1948 08 07 Klaibūnų k. (Anykščių r.); dailininkas, knygų iliustruotojas, ekslibrisų kūrėjas.

1978 baigė Valstybinės konservatorijos Klaipėdos kultūros f-to Dailės skyrių. 1971–1973 Palangos prekybos v-bos reklamos biuro dailininkas, 1978–1988 Panevėžio stiklo fabriko vyr. dailininkas, 1991–1993 Panevėžio miesto v-bos vyr. dailininkas, 1993–1997 žurn. *Šaltinis* techninis redaktorius. Nuo 1994 Panevėžio kurčiųjų ir neprisigirdinčių pagrindinės m-klos mokytojas. Lietuvos dailininkų s-gos narys (nuo 1990). Kuria ekslibrisus, lakštinę grafiką, plakatus, maketuoja leidinius. Iliustravo Broniaus Riboko poezijos rink. *Šermukšnių vynas* (2000), Kazimiero Vilkonio esė *Rūpintojėlio paunksnėj* (1996) ir kt. Sukūrė per 800 ekslibrisų. Juose lakoniškomis priemonėmis nusakyta b-kos savininko veikla, polinkiai, charakteris. Didelę dalį sudaro portretiniai ekslibrisai (Donatui Banionui, Romualdui Urviniui, Vitui Matuzui, Popiežiui Jonui Pauliui II, kunigui Robertui Pukeniui, Vincui Kisarauskui, Henriku Mazūrai ir kt.). Tarpt. ekslibrisų konkursuose pelnė apie 20 įvairių apdovanojimų: konkurso *Skaudivilė '92* (1992) I premiją, konkursų *Lietuvos rašytojai* (1988), *Pranciškus Skorina – 500* (Baltarusija, 1991), *M. Bogdanovič* (Baltarusija, 1992), *Sakralinis ekslibrisas* (1992) II premijas, konkurso *Duchovnost' i kultura Kazachstana* (Kazachija, 2000) diplomą. Nuo 1985 dalyvavo beveik 100 parodų Lietuvoje ir užsienyje (Australijoje, Italijoje, Belgijoje, Čekijoje, Prancūzijoje, Lenkijoje, Olandijoje, Ispanijoje, Danijoje, Meksikoje ir kt.). Surengė apie 10 personalinių parodų Lietuvoje, JAV galerijoje „Ursa Major“ (1994), Švedijos Kalmaro viešojoje b-koje (2000).

L.: *Povilas Šiaučiūnas, žmogus, kuris paišo vamas: bibliografija*. Sudarė Povilas Šiaučiūnas, Margarita Mašalienė. Panevėžys, 2003.

Alfonsas Čepauskas

ŠKĖMA Andrius, * 1870 11 30 Girininkuose (Kauno r.), † 1946 10 03 Kaune; pedagogas, bibliotekininkas.

1889 baigė Veiverių mokytojų sem-ją. Paskui mokytojavo Rusijos, 1892–1915 Lenkijos m-klose (ilgiausiai Varšuvoje). Dalyvavo Varšuvos liet. savišalpos dr-jos veikloje. 1915–1919 Liet. dr-jos nukentėjusiems dėl karo šelpti įgaliotinis Viatkos, Permės ir Simbirsko apygardose. 1919 Smolenske dirbo liet. akcinės b-vės „Vilija“ kasininku. 1920–1921 Švietimo m-jos pradinių m-klų inspektorius ir Bendrųjų reikalų departamento Statistikos dalies vedėjas. 1922–1935 Valstybinės centr. b-kos Kaune vedėjas. 1931–1935 Lietuvos bibliotekininkų dr-jos pirm. pavaduotojas. Bendradarbiavo dienraščiuose *Lietuvos aidas*,

Lietuvos žinios, Naujos žinios, žurn. Naujas žodis ir kt. Rašė įvairiais kultūros klausimais. Mokėjo rusų, lenkų ir vokiečių k. Dukra Jaunutė buvo lakūno Stepono Dariaus žmona.

Albertas Ruzgas

ŠTEINBERGAS Jozuė, **Šteinberg** Jehošua, * apie 1830 Vilniuje, † 1908 03 11 Vilniuje; lingvistas, leksikografas, pedagogas, *žydų knygų cenzorius*.

Baigęs Vilniaus rabinų aukšt. m-lą, paskirtas Bialistoko (Lenkija) rabinu. 1860–1866 Vilniaus rabinas. Jo iniciatyva 1863 Vilniuje atidaryta keletas žydų m-klų. Nuo 1867 Vilniaus rabinų aukšt. m-klos dėstytojas, vėliau, m-lą reorganizavus į Vilniaus žydų mokytojų rengimo i-tą, jo inspektorius. Parengė ir išleido hebrajų aramėjų etimologijos žodyną (1878), rusų hebrajų žodyną (1880), rusų hebrajų vokiečių žodyną (1888), hebrajų k. enciklopediją su paaiškinimais rusų ir vokiečių k. (1896), hebrajų k. studijų, gramatikų, vadovėlių. Po V. Tugendholdo mirties 1864–1908 buvo žydų knygų cenzorius.

L.: ЭЛЬЯШЕВИЧ, Дмитрий. *Правительственная политика и еврейская печать в России, 1727–1917: очерки истории цензуры*. Санкт-Петербург; Иерусалим, 1999, p. 286–288.

Larisa Lempertienė

TIJŪNAITIS Stasys, * 1880 05 08 Vareikiuose (Ukmergės r.), † 1966 07 22 Pravieniškėse (Kaišiadorių r.); pedagogas, publicistas, *vaikų periodikos, knygų redaktorius ir leidėjas*.

Baigė Veiverių mokytojų sem-jos kursus. Nuo 1915 mokytojavo (Seinuose 1918–1923, Kėdainiuose 1923–1947, Pravieniškėse). Nuo 1906 bendradarbiavo *Šaltinėlyje*, 1906–1914 dirbo *Šaltinio* red. 1920–1923 redagavo laikr. *Tėvynės sargas*, 1922–1923 jo priedą vaikams *Angelas sargas*, 1921–1923 žurn. *Lietuvos mokykla*. 1923–1932 vaikų žurn. *Žvaigždutė* redaktorius. 1927–1932 išleido šio žurn. b-kos serija penkias *Mūsų pasakų* kn. 1928 surengė žurnalo skaitytojų tyrimus, pateikė jų duomenis. 1932–1940 Kėdainiuose leido ir redagavo vaikų žurn. *Kregždutė*. Vaikų ir kt. periodikoje paskelbė eilėraščių, prozos, dramos, publicistikos kūrinių. *Žvaigždutėje* išspausdino memuarų ciklą *Kaip aš į žmones išėjau*. Rašė apie vaikų periodiką, jų lektūrą, pr. m-klų b-kas. Ugdė vaikų rašytojus, tarp jų Vytautą Tamulaitį, Paulių Drevinį, Joną Šiožinį ir kt. Išleido kn. *Lietuvos atgijimas* (1911), vadovėlį *Tarptautinė kalba esperanto* (1912), parengė tautosakos rink. *Mūsų pasakos* (1927–1932, 1938–1939, 1958), *Mįslės* (1958). Slapyv.: A. Smilingis, Tījūno sūnus, Vareikietis, Vareikių Stasys ir kt.

L.: LAURINAVIČIUS, Jonas. *Stasys Tījūnaitis*. Kaišiadorys, 1995; RAGUOTIENĖ, Genovaitė. „Sau nieko nepasilikęs“. *Rubinaitis*, 1998, nr. 1, p. 34–35.

Genovaitė Raguotienė

TOLOČKA Valentinas Vytautas, * 1930 06 21 Viečstovėnuose (Plungės r.); Lietuvos aklųjų ist. ir švietimo tyrinėtojas, tiflopedagogas, literatas, *bibliotekininkas, bibliografas*.

Vaikystėje neteko regėjimo. 1976 baigė Šiaulių pedagoginį i-tą (tiflopedagogo spec.). 1959–1965 dirbo Lietuvos aklųjų dr-joje, 1966–1969 Lietuvos aklųjų d-jos centr. b-kos

direktorius. 1969 inicijavo tiflotyros skyriaus veiklą, 1969–1991 Lietuvos aklųjų d-jos I-klos tifloginės lit-ros red. vedėjas. Nuo 1991 Lietuvos aklųjų b-kos Tiflotyros skyriaus vyr. redaktorius. Lietuvos žurnalistų s-gos narys (1972). 1992 apgynė socialinių mokslų daktaro disertaciją (nostr. 1993). Parengė ir išleido aklųjų ist. apybraižą *Skaitantys pirštai* (1976, 1997 2-asis leidimas garsine knyga), disertacijos pagrindu išleista kn. *Lietuvos aklųjų švietimo raida iki 1940 m.* (1994). Sudarė ir išleido P. Daunio *Raštus* (1997), *Lietuvos aklųjų organizuotos veiklos 70-metis* (1997), neregijų literatų kūrybos almanachą *Vaivorykštė* (t. 6, 1998), str. rink. *Tiflopedagoginis palikimas* (1999), *Skleidęs šviesą tamsoje* (P. Daunio gimimo 100-mečiui, 2000), enciklopedinį leidinį *Lietuvos tiflopedagogų sąvadas* (2002) ir kt. Nuo 1990 išleido poezijos kn.: *Gudobelei žydint* (1990), *Užkeikta mergelė* (1994), *Vakaro raudonos burės* (2000). Spaudoje paskelbė per 30 straipsnių aklųjų b-kų darbo klausimais. Sudarė bibliogr. r-kles: *Antanas Jonynas* (su L. Kažukauskienė, 1983), *Antanas Baltramiejūnas* (1985), *Beatričė Grincevičiūtė* (su L. Kažukauskienė, 1988), *Antanas Adomaitis* (su D. Subačienė, 1990), *Pranas Daunys* (2001). 1996 Δ apdovanotas Lietuvos didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino medaliu.

Žiedūnė Zaveckienė

TUGENDHOLDAS Volfas, **Tugendhold** Volf, * 1796 Ziološice (Lenkija), † 1864 03 02 Vilniuje; rašytojas, žydų knygų cenzorius.

Gimė tradicinėje žydų šeimoje. Be religinio, gavo puikų pasaulietinį išsilavinimą. Baigė Breslau u-tą (dabar Vroclavas, Lenkija). Daug metų dėstė Vilniaus aukšt. rabinų m-kloje. Parašė keletą filologijos ir pedagogikos darbų vokiečių k. 1827–1864 žydų knygų cenzorius Vilniuje. Buvo laikomas žymiausiu žydų lit-ros ir cenzūros autoritetu, gavo visus žydui tuo metu pasiekiamus vyriausybinius apdovanojimus. 1832 jis buvo vienintelis žydų knygų cenzorius Rusijoje.

L.: ЭЛЪЯШЕВИЧ, Дмитрий. *Правительственная политика и еврейская печать в России, 1727–1917: очерки истории цензуры*. Санкт-Петербург; Иерусалим, 1999, p. 126–129, 149–160.

Larisa Lempertienė

ULPIS Antanas, * 1904 02 27 Rygoje, † 1981 08 21 Vilniuje; bibliografas.

1923–1940 Šiauliuose dirbo knygų leidimo kooperatinėje b-vėje „Kultūra“. Dalyvavo Lietuvos raudonosios pagalbos org-jos veikloje. 1940–1941 Šiaulių miesto vykdomojo k-to pirm. Karo metais 16-osios liet. divizijos karininkas. 1946–1980 Knygų rūmų direktorius. Jam vadovaujant įkurta valstybinė spaudinių saugykla, sudaryta einamosios ir retrosp. valstybinės bibliogr. leidinių sistema, pradėta rengti 1547–1940 spaudos r-klė. Bibliogr. leidinių *Lietuvos TSR spauda* (2 t., 1962–1982), *Lietuvos TSR bibliografija* A serijos pirmojo (1969, respublikinė premija 1971) ir antrojo (1985–1988, 2 kn.) tomų vienas iš sudarytojų ir redaktorių. Parengė bibliogr. leidinius *Каталог книг Литовской ССР* (*Lietuvos TSR knygų katalogas*, 1953), *Didžiojo Tėvynės karo laikotarpio Lietuvos TSR spauda* (1955, su kitais), *V. Lenino raštai lietuvių kalba, 1914–1969* (1970, su kitais), *Lietuvos komunistų partijos spauda, 1917–1940* (1981–1985, 2 d., su kitais), personalines bibliogr. r-kles apie Antaną Barkauską (1967), Petrą Griškevičių (1974), Ksaverą Kairį (1969), Justą Paleckį (1979), Mykolą Požarską (1977), Lionginą Šepetį (1977). Liko V. Mickevi-

čiaus-Kapsuko veikalų r-klės rankr. (su kitais). Einamosios valstybinės bibliogr. leidinių *Knygų metraštis* (1947–1956), *Lietuvos TSR periodinių leidinių metraštis* (1953–1955), *Žurnalų ir laikraščių straipsnių metraštis* (1947–1956), *Spaudos metraštis* (1957–1980), retrosp. bibliogr. leidinių *Lietuvos TSR knyga* (1949–1953), *Lietuvos TSR žurnalų ir laikraščių straipsniai* (1954–1958), kontrolinio sąrašo *Knygos lietuvių kalba, 1905–1917* (1977), leid. *Lietuvos TSR spaudos statistika* (1957–1978) ir kt. ats. redaktorius. *Žurn. Bibliotekų darbas* (1957–1959) ir tęst. leid. *Knygotyra* (1970–1981) redaktorių kolegijos narys. Paskelbė straipsnių apie Knygų rūmus, einamąją ir repertuarinę bibliogr. ir kt. Kaupė medžiagą slapyvardžių žodynui (kartoteka saugoma LNB Bibliogr. ir knygotyros centre). Dalyvavo respublikinėse ir sąjunginėse konferencijose ir pasitarimuose. Nusipelnęs kultūros veikėjas (1959). Slapyv.: A.U. Δ fondas saugomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje.

Š.: *Antano Ulpio kolekcija*. MA b-ka, f. 308.

L.: Antano Ulpio 90-osioms gimimo metinėms: [bibliografinis sąrašas]. Sudarė Laimutė Berželionienė, Almonė Sirijos Girienė. Iš *Bibliografijos žinios*: straipsnių rinkinys, 1994. Vilnius, 1995, p. 165–180.

Osvaldas Janonis

VAITKEVIČIUS Anupras, * 1862 Telšių a., † 1912 09 25 Kaune; *spaudos darbuotojas, redaktorius, bibliotekininkas, bibliofilas*.

Kilęs iš Telšių apskr. bajorų. Mokėsi Kauno g-joje ir Žemaičių kunigų bei Sankt-Peterburgo dvasinėje sem-joje. Gavo teologijos kandidato laipsnį, bet kunigu neišventintas. Iki 1905 dirbo administratoriumi įvairiose įstaigose bei dvaruose. 1905 atidarė privačią liet. b-ką Papilėje. Nuo 1906 šv. Kazimiero dr-jos v-bos ir garbės narys. Aktyviai dalyvavo „Blaivybės“, „Saulės“ ir kt. kauniškių liet. dr-jų veikloje. Bendradarbiavo *Nedėdienio skaitymuose, Vienybėje*. Išvertė iš lenkų k. H. Wernico kn. *Vaikų auklėjimas* (1906). 1910–1912 rengė ir redagavo Šv. Kazimiero dr-jos leidinių k-gą. Nuo 1905 rinko carinės Rusijos imperijoje leistus liet. period. leidinius ir sukaupė išsamių jų rinkinių. Kolekcionavo Lietuvos ist. tematikos rankr. (dalį jų padovanojo Šv. Kazimiero dr-jai) ir knygas. Turėjo knygos antspaudą su įrašu *Anupro Vaitkevičiaus / №.../ BIBLIJOTEKA*, period. leidinių komplektus meniškai įrišdavo. Asmeninės b-kos likučių aptinkama Kauno ir Vilniaus didžiosiose b-kose.

L.: JAKŠTAS, Adomas. A.a. Anupras Vaitkevičė. *Draugija*, 1912, t. 23, nr. 69; KISARAUSKAS, Vincas. *Lietuvos knygos ženklai*. Vilnius, 1984.

Nijolė Lietuvninkaitė

VAIVUTSKAS Antanas, * 1916 03 23 Skapiškyje (Kupiškio r.), † 1980 08 12 Palangoje, palaidotas Vilniuje; publicistas, vertėjas, *spaustuvų darbininkas*.

1926 su tėvais emigravo į Braziliją. 1933 prisidėjo ten įrengiant pagrindinę Brazilijos KP spaustuvę, kurioje ir dirbo. 1937 išvyko į Urugvajų. 1937–1942 Montvidejaus liet. laikr. *Darbas* spaustuvės darbininkas. 1942–1952 *Darbo* laikr. redaktorius. Nuo 1933 pradėjo bendradarbiauti Brazilijos liet. spaudoje. Rašė ir į kt. JAV ir Pietų Amerikos liet. leidinius. 1952 grįžęs į Lietuvą, 1953–1956 dirbo *Švyturio* žurn. Nuo 1956 Urugvajaus liet. laikr. *Darbas* ir kt. užsienio liet. leidinių korespondentas Lietuvoje. Paskelbė straipsnių ir

atsiminimų, daugiausia apie Pietų Amerikos liet. lit-rą, spaudą, visuomenės, kultūros, kt. veikėjus. Išleido kn. *Rojaus Mizaros gyvenimas ir kūryba* (1958), išvertė ispanų ir portugalų rašytojų kūrinių. Nusipelnęs kultūros veikėjas (1976). Slapyv. Rikardas.

Bronius Raguoitis

VALANČIUS Antanas, * 1905 11 30 Aukštupiuose (Tauragės r.), † po 1942; *bibliotekininkas*.

1936 eksternu baigė g-ją, t. p. pirmuosius bibliotekininkų kursus. 1926–1940 tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Nuo 1929 Kauno Karo veterinarijos v-bos veterinarijos puskarininkų ir arklių kaustymo m-klų viršila ir bibliotekininkas. Nuo 1934 LBD narys, rinktas į dr-jos kontrolės (revizijos) kom-ją. Nuo 1932 *Kario* žurn. ir kitur rašė b-kų teorijos ir praktinio darbo klausimais. 1936 parengė kareivių b-kų tvarkymo vadovėlį. Jis nebuvo išleistas, bet kai kuri medžiaga panaudota 1940 *Trimito* žurn. spausdintame str. cikle *Dalinių bibliotekų tvarkymas*. 1937 parengė sutrumpintas dešimtainės knygų klasifikacijos nedidelėms b-koms projektą. 1942 Kauno valstybinei I-klai įteikė *Istaigų, įmonių, mokyklų ir privatinių bibliotekų tvarkymo vadovėlį*. Jo rankr. buvo iš esmės palankiai įvertintas. Dėl nežinomų priežasčių vadovėlis liko neišleistas. 1942 pab. *Ūkininko patarėjo* laikr. Δ paskelbė seriją str. *JŪR knygynėlių tvarkymas*. Po 1942 Δ likimas nežinomas.

Genovaitė Ragutienė

VALENTA Alvydas, * 1963 04 09 Gegutėje (Lazdijų r.); poetas, *spaudos darbuotojas*.

Neregys. 1988 baigė Vilniaus u-tą (lietuvių k. ir lit-ros spec.). 1997 VU įgijo kvalifikacinį magistro laipsnį. Nuo 1988 dirba žurn. *Mūsų žodis* redakcijoje. Rašo apie aklyjų švietimo ir reabilitacijos problemas. Išleido tris eilėraščių kn.: *Lazdynų žydėjimas* (1994), *Blūzo gimimas* (1997), *Žodžiai – sarginiai šunys* (2000), kn. apie neigaliųjų reabilitaciją ir integraciją „Noriu būti gyvenimo dalininkas“ (2003).

Žiedūnė Zaveckienė

VALIUŠKEVIČIŪTĖ Apolonija, * 1925 06 28 Beržytėje (Kėdainių r.); dailininkė tapytoja, menotyrininkė, *bibliotekininkė*.

1944 baigė Ukmergės mokytojų sem-ją, 1958 – Lietuvos dailės i-tą (tapybos spec.). Menotyros mokslų kandidatė (1970). 1962–1982 MA Istorijos i-to moksl. bendradarbė. 1982–1991 Vilniaus u-to b-kos Knygos meno skyriaus bibliotekininkė, 1992–2000 Rankraščių skyriaus Grafikos kabineto bibliotekininkė. Šifravo dailininkų garsajuosčių įrašus, redagavo tekstus, tvarkė šiuolaikinių dailininkų grafikos darbų ir piešinių fondą, kartotekas. Išleido monogr. *Kauno meno mokykla, 1922–1940* (kn.1, 1997), *Kauno dailės institutas, 1940–2000*, (kn. 2, 2002). Paskelbė straipsnių, skaitė pranešimus konferencijose (1997, 1998).

Nijolė Šulgienė

VENCKEVIČUS Adolfas, * 1929 09 30 Vincentave (Tverų vls. Telšių a.); literatas, *spaudos darbuotojas*.

Vaikystėje, susižeidęs sprogmenimis, neteko regėjimo. 1960 baigė Vilniaus u-tą (liet. k. ir lit-ros spec.). Dirbo Lietuvos aklyjų dr-joje, 1963–1996 žurn. *Mūsų žodis* vyr. redak-

torius. Nuo 1962 periodikoje paskelbė straipsnių, esė, apybraižų, apsakymų, parašė du scenarijus dokumentiniams filmams. Išleido kn.: *Gyvatė valgo ledus* (1997), *Anapus vaivorykštės* (1999). Lietuvos nusipelnęs žurnalistas (1979), Lietuvos aklųjų d-jos tifologijos premijos laureatas (1989).

L.: *Tifologinis kalendorius, 1999 metai*. Vilnius, 1998.

Žiedunė Zaveckienė

VITKAUSKYTĖ Ona, * 1865 07 25 Darbėnuose (Kretingos r.), † 1928 07 24 Kaune; *knygyno savininkė*.

Manoma, kad baigusi Darbėnų pr. m-klą mokėsi Palangos prog-joje. Nuo 1900 Kaune dalyvavo slaptuose liet. vaidinimuose, „Dainos“ dr-jos chore. 1906 Kaune atidarė knygyną. Jis veikė iki 1928, Δ mirties, su 1915–1918 pertrūkiais. Pirmojo pasaulinio karo metais Simferopolyje įsteigė liet. savišalpos dr-ją, rūpinosi liet. vaikų švietimu. Per savo gyvavimą Δ knygynas išleido Juozo Gabrio, Vsevolodo Garšino ir kt. autorių knygų, Juozo Guda-vičiaus, Stasio Šimkaus, Antano Vanagaičio ir kt. kompozitorių dainų rink. Pagrindinė Δ leidybos sr. – įvairios tematikos ir pobūdžio atvirukai. A. Zimnachaitės duomenimis, jų išleista apie 270. Kai kurie sulaukė kelių leid. Dabar parengtas jų k-gas. Knygynas prekiaavo ir kanceliarinėmis prekėmis, devocionalijomis, kt. reikmenimis.

L.: ZIMNACHAITĖ, Aldona. *Sugrįžimai*: Onos Vitkauskytės leidinių katalogas. Kau-nas, 2001.

Genovaitė Ragutienė

VOLANAS Andrius, **Volanus** Andreas, * apie 1530 Vakarų Lenkijoje, † 1610 Bijutiškėse (Gardino sr.); Lietuvos valstybės ir kultūros veikėjas, *poleminių raštų ir proginės literatūros kūrėjas*.

Giminės herbas (Lapinas) liudija buvus kilmingą. Tėvas – vokiečių miestietis iš Sile-zijos, buvo vedęs lenkų bajoraitę Sofiją iš Kwileckių giminės. 1544–1546 mokėsi Frankfurte prie Oderio, kur susipažino su reformacijos idėjomis. Po to atvyko į Lietuvą pas gimines iš motinos pusės. Tapęs didiko Mikalojaus Radvilos Rudojo sekretoriumi, buvo pasiųstas tęsti studijų į Karaliaučiaus u-tą. Grįžęs į Lietuvą ir atlikęs keletą diplomatinį misijų, Radvilos apdovanotas valdomis Ašmenos apskr. Vėliau gavo LDK pilietybę. Tapo Žygi-manto Augusto ir jo įpėdinių Stepono Batoro bei Zigmanto III sekretoriumi. Knygas rašė lotyniškai. Dauguma jų buvo išspausdinta Vilniuje. Žinomos 28 autorinės knygos, išspausdintos 1572–1608. 2-ose iš jų leidėju ir spaustuviniu nurodytas Δ, tačiau tuo abejojama. Polemizavo su jėzuitais, antitrinitoriais, rašė polit. pobūdžio veikalus, visuo-menės bei valstybės teorinius darbus, proginis kūrinius. Garsiausias veikalas – *De liber-tate politica sive civili* (*Apie politinę arba pilietinę laisvę*, Krokuva, 1572; vertimas lenkų k. *O wolności Rzeczypospolitey albo szlacheckiey*, Vilnius, 1606; M. Ročkos vertimas liet. k. išspaus-dintas Δ *Rinktiniuose raštuose*, 1996).

L.: VOLANAS, A. *Rinktiniai raštai*. Vilnius, 1996.

Daiva Narbutienė

WIDMANSTADT Filip, **Widmanstadius** Philippus, **Widmanstadtas** Pilypas, * apie 1541 Ulme (Vokietija), † 1587 Krokuvoje; jėzuitas, Vilniaus ak-jos kancleris, *ak-jos spaustuvės prefektas*.

Studijavo Augsburgo, Dilingeno, Vienos, Romos u-tuose. 1563 Vienoje įgijo laisvųjų menų ir filosofijos magistro, 1570 Branieve (Lenkija) teologijos daktaro laipsnius. 1567–1582 Branievo jėzuitų kolegijos rektorius. 1582 pakviestas į Vilnių eiti studijų prefekto pareigas. 1583–1586 Vilniaus ak-jos kancleris, 1585–1587 pirmasis Vilniaus ak-jos sp. prektas. Padedamas A. Possevino vadovavo spaustuvės darbui. 1587 perkeltas į Krokuvą.

L.: RABIKAUSKAS, Paulius. *Vilniaus akademija ir Lietuvos jėzuitai*. Sud. Liudas Jovaiša. [Vilnius], 2002, p. 164, 197–198, 212, 275, 417.

Irena Petrauskienė

WILCZYŃSKI Jan Kazimierz, Jean Kasimir, **Vilčinskis** Jonas Kazimieras, * 1806 02 26 Jasonyse (Utenos r.), † 1885 02 18 (03 02) Vilniuje; gydytojas, *leidėjas*.

Studijavo Vilniaus u-to Fizikos-matematikos (1822–1823) ir Medicinos (1823–1827) f-tuose. Išklaušė visus kursus, bet dėl sveikatos nelaikė egzaminų. 1829 išvyko į Paryžių. Nuo 1831 dirbo gydytoju Varšuvoje, 1835 grįžo į Vilnių. 1842 baigė Vilniaus medicinos-chirurgijos ak-ją. Priklausė Peterburgo archeologijos dr-jai (nuo 1836) ir Vilniaus laikinajai archeologijos kom-jai (nuo 1856). Dirbo Vilniaus senienų muziejuje. Apie 1845, atsisakęs gydytojo praktikos, savo lėšomis išleido kn. *Album de Wilna (Vilniaus albumas, 1846–1881, per 350 grafikos lakštų)*, spausdintą Paryžiuje, Rose Josepho Lemerocio litografijos spaustuvėje, *Album de Kiyow (Kijevo albumas, 1850–1857)*, *Musée archéologique de Wilno (Vilniaus archeologijos muziejus, 1858–1859, 40 lakštų)*, *Herbarz starodawnej szlachty...* (*Senovės bajorų herbų knyga...*, apie 1858–1859), Józefo Ignaco Kraszewskio kn. *Wspomnienia Polesia, Wołynia i Litwy (Polesės, Voluinės ir Lietuvos atsiminimai, 1860)*, Mykolo Tiškevičiaus *Dziennik podróży po Egipcie i Nubji (Kelionės po Egiptą ir Nubiją dienoraštis, 1863)*, Lucjano Godlewskio sudarytą maldyną *Ołtarzyk Ostrobramski (Aušros vartų altorėlis, 1871)* ir kt.

L.: *Vilniaus albumas iš Jono Kazimiero Vilčinskio leidinių*: reprodukcijų albumas. [Iž. straipsniai A. Bučio, Z. Budrytės]. Vilnius, 1987; *Jonas Kazimieras Vilčinskis ir jo leidiniai*: parodos katalogas. [Sudarė ir iž. straipsnį parašė V. Gasiūnas]. Vilnius, 1996.

Vladas Gasiūnas

ZEICAS, Zaicas, Zeytz Augustinas, * 1828 12 01 Balbieriškyje, † 1914 09 03 Teutopolyje (JAV); *pirmųjų JAV liet. knygų rengėjas, spaudos bendradarbis*.

1866 Smalėnų vienuolyne davė vienuolio įžadus. 1871 gyveno Galicijoje, Krokuvoje. 1872 apsistojo JAV, dirbo anglių kasyklose, rūpinosi steigti vienuolyną. 1874 įsitraukė į liet. veiklą. 1877 Shenandoahe įsteigė vieną iš pirmųjų liet. savišalpos org-jų – Šv. Jurgio dr-ją. 1879 prisidėjo įkuriant pirmąjį JAV liet. laikr. *Gazietą lietuvišką* ir jame bendradarbiauvo. 1881–1886 vėl gyveno Krokuvoje. 1886 grįžęs į JAV, Pulaskyje įsteigė reformatų vienuolyną ir m-klą. Δ iniciatyva liet. knygos buvo pirmiau spausdinamos laikraštyje (pvz., *Gazietoje lietuviškoje*), paskui iš laikraščio rinkinio leidžiamos atskirais leid. Taip paskui darė dau-

gelis JAV liet. laikraščių ir žurnalų. Δ parūpino apie 10 vertimų iš lenkų, vokiečių k. Išleido kn. *Historija septynių mokytojų* (1880, 1883, 1884), *Graži istorija apie kantryvą Helaną...* (1880), *Historija gražios Katrunkos ir jos visoki atsitikimai* (1886, 1901), Jozefo Ignaco Kraszewskio apysaką *Kunigas* (1887) ir kt.

L.: *Amerikos lietuvių istorija*. Bostonas, 1971.

Bronius Raguotis